

MAGYAR POLITIKAI KÖNYVTÁR

1. SZÁM.

**KINEK A BÜNE
A MAGYARORSZÁGI
BOLSEVIZMUS ?**

A POLITIKAI ÉS TÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEK.

A KÁROLYI-KORSZAK MINT A SZOVJET-
KÖZTÁRSASÁG ELŐFUTÁRJA.
HITELES RÉSZLETEK A HATALOM ÁT-
JÁTSZÁSÁNAK KULISSZA-TITKAIBÓL.

ÍRTA:

KEMÉNY FERENC

HÍRLAPÍRÓ.

BUDAPEST 1919. A SZERZŐ KIADÁSA.
ÁRA 5 KORONA.

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt és a Kommunista Magyarországi Pártja március 21-én a gyűjtőfogházban, ahol a kommunista párt vezetősége letartóztatásban volt, közös értekezletet tartott és elhatározta a két párt teljes egyesülését. Az új párt ideiglenesen a Magyarországi Szocialista Párt nevet vette fel és új nevének megállapítását a forradalmi Internationalera bízta. Az egyesülés azon az alapon történt, hogy a magyar proletariátus vezetésében és a magyar kormányhatalom átvételében a két párt együttesen vesz részt. A proletariátus nevében az egyesültek azonnal át is vették az államhatalmat és kimondták, hogy a proletárság diktatúráját a munkás-, paraszt- és katonatanácsok gyakorolják, a már kitűzött nemzetgyűlési választásokat pedig elejtik. A megegyezés további következménye az volt, hogy haladéktalanul felállítják a proletárság osztályhadseregét, amely a fegyvert teljesen kiveszi a polgárság kezéből és a proletárság uralmának biztosítására és az antant imperializmusa ellen a legteljesebb és legbensőbb fegyveres és szellemi szövetséget kötik az oroszországi szovjet-kormánnyal. Ez a forradalmi változás az ország kormányában és az államformában, amit a Berinkey-miniszteriumnak és Károlyi Mihály köztársasági elnöknek formális lemondása előzött meg, teljesen váratlanul jött az ország legnagyobb ámulatára, a nép tudta és sejtése nélkül történt és bizonyára ma is értetlenül áll az ország közvéleménye azal a rejtéllyel szemben, hogyan sikerült máról-holnapra a gyeplőt kezébe ragadni annak a gonosz, tőlünk minden tekintetben idegen érdek-maffiának, amely a meggyőzés becsületes fegyvereivel itt híveket magának szerezni nem tudott és még pénzzel is csak elvetemedett, lezüllött, mindenre kész katonatömeget tudott hatalmi céljai elérésére maga köré gyűjteni. A nemzet méltán követelheti, hogy az illetékes alkotmányos fórum, vagy a pártatlan történetírás teljes hitelességgel állapítsa meg, *kik a bűnösök és kik a felelősök Magyarországnak ezért a katasztrófájáért*, kik kergették az amúgy is megtiport és tervszerűen meggyöngített! országot ebbe a végzetes kalandba, amely ma még föl sem becsülhető anyagi és erkölcsi romlásba taszította. Ennek a nehéz, de a nemzet jövője érdekében jelentőséges feladatnak szolgálatában áll — fogyatékos erőkkkel ugyan, de becsületes igyekvéssel — ez a füzet is, amely a magyarországi bolsevizmust közvetlenül megelőző és azzal szoros összefüggésben levő eseményeknek történeti összefoglalását kívánja adni.

Március 22-ikének reggelén ébredt tudatára Magyarország az óriás változásnak, melynek igazi jelentőségét a, nép, de tán még a politikusok sem ismerték. Hogy mi vár az országra, azt csak az Oroszországból visszatért bolsevik vezérek tudták igazán. Mégis

döbbenetes hatással volt a bolsevizmusnak máról-holnapra való kiáltása; mint a derült égből lecsapó villám, úgy hatott a nem is álmódott, fordulat a vidéken, de magában a fővárosban is, ahol az ország sorsára döntő fontosságú események a nyilvánosság; teljes kirekesztésével, zárt ajtók mögött lejátszódtak, Magyarország akkori züllött politikai vezetőinek szűk körében, a köztársasági elnök szobájában, a szociáldemokraták Conti-utcai pártházában és a Gyűjtőfogház celláiban. Itt szolgáltatták ki Magyarországot a hatalom akkori bitorlóit a Gyűjtőfogházban ülő kommunistáknak. Semmiféle fórumot, a nemzetnek semmi képviselőt meg nem kérdezték, még a magát Nemzeti Tanácsnak nevező társaságot se hívták össze. Egyes-egyedül a szocialista miniszterek egy részének erkölcstelen, kétszínű politikája, az ország pusztulását közönyösen néző polgári minisztereknek példátlan tehetetlensége és a beteges gondolkozású, exaltait barátok befolyása alatt álló Károlyi Mihálynak határtalan gyöngesége tette lehetővé ezt a sötétbe való ugrást, amelynek előzményeit és szükségszerűségét a hatalomból, a jogok gyakorlásából, sőt még az ellenőrzésből¹ is teljesen kizárt nemzet egyáltalán nem láthatta, nem tudta megérteni. Sajtó, közvélemény, amely szabadon nyilatkozhatott volna az ország lételét érintő kérdésekről, nem volt. Nem csupán a fordulat közvetlen előzményeként mesterségesen rendezett szedő-sztrájk miatt, már korábban letört minden szabad véleménymondást a miniszterelnökségi sajtófőnökségről irányított terrorakció, amely fölbérelt, fegyveres huligánokat szabadított rá a magyar érdekeket védő lapokra. A kommunizmusról, a kormány bűnös tehetetlenségéről, amelylyel segítette a bolsevikok uralomra jutását, tilos volt szólni. A nagyközönség csak azt látta, hogy a kommunista vezérek a gyűjtőfogházban vannak, de azt nemírták, hogy a miniszterek, akik őket oda látszólag becsukatták, kétszínű játékot folytatnak és amíg minisztertanácsokon Böhm Vilmos hadügyminiszter és társai dühtől tájékozva és az izgalomtól rekedten követelik a kommunisták kiirtását, ugyanakkor a gyűjtőfogházban látogatásokat tesznek náluk és a szociáldemokrata-párt vezetőiként hivatalos tárgyalásokat folytatnak velük arról, hogy milyen feltételek mellett egyesülhetne a kommunista és a szociáldemokrata-párt: a bolsevista uralom együttes proklamálására.

A nyilvánosság tehát azt látta, hogy a szocialisták (a polgárság erőteljes támogatásával) a legélesebb harcot folytatták a kommunisták ellen az utcán, az agitáció terén és a sajtóban egyaránt. A kormány a Népszava ellen intézett véres ostrom után, éppen egyes szociáldemokrata minisztereknek sürgetésére, a kommunista agitáció legkíméletlenebb elfojtását határozta el. A munkásság és polgárság boldogan lélekzett föl, annyi csalódás után kezdett bízni a kormányban s remélte, hogy a vörös rémuralom nem fogja feldúlni az országot. Polgárok, munkások százezrei vonultak föl a Népszava elleni támadás után az Országház-térre, hogy ha kell, szembeszálljanak a kommunisták pár ezernyi briganti-hadával és százezrek kísérték utolsó újokra a Népszava védelmében elesett rendőr- és védőmártírokat. Azután a sajtóban folytatódott a harc, kíméletlen hevességgel. A polgárság és a munkásság széles rétegei megnyugvással olvasták, amikor a Népszava a vas- és fém munkások szakközlönye nyomán például ezeket írta: (Január 2.) „Ha ezek az embe-

rek itt elvi harcot hirdetnének, ha a szervezetlen néptömegek felvilágosításán fáradoznának, akkor azt mondanánk róluk, hogy öntudatos szocialisták. De ezek nem úgy cselekednek, ezek *idetolakodván a munkásság gazdasági szervezeteibe*, a már megszervezett öntudatos munkások tömegeibe, itt a gyűlölség, széthúzás, az egyenetlenség konkolyát hintik szét, zavart igyekeznek előidézni, a, mi zárt sorainkban; *vérontásra, erőszakosságokra hívják fel a munkásságot egymás ellen*, sárral dobálóznak... Ezeknek az, embereknek működése *nem hordja magán még a jóhiszeműség bélyegét sem*. És ne csodálkozzanak rajta, ha azt tételezzük fel róluk, hogy *sötét célok szolgálatában állanak és hátuk mögött olyan pénzforrás van, Mint volt Azev és társai mögött, akik a letört orosz zsarnokság szolgálatában állottak*. Oroszországból mások is tértek haza, nem csak a „kommunista” munkások és *ezek mind szegényen tértek meg*. Ezek is átélték az orosz forradalmat, látták Leninéket, de nem jut eszükbe meggyöngíteni a magyar szakszervezeteket.”

Ki hitte volna, hogy egyesülni fognak azok, akik pár héttel előbb még ilyen fegyverekkel küzdtek egymás ellen? A *kommunistáknak* a szocialisták ellen intézett förmedvényéből adjuk itt a következő szelidebb és ártatlanabb részeket: „A burzsoázia lakájai, a kormány-socialisták, miután szőröstől-bőröstől eladták Magyarország proletariátusát, *bordélyházzá alacsonyították Budapest munkástanácsát*. Ezek a *gyáva pimaszok*, akik dideregve tették le az esküt a kirúgott császárra, amikor már forrongott Budapest népe, ezek a hitvány megalkuvók, akik nem mertek soha szembeállni a munkásság kizsákmányolóival, most újból a *burzsoázia pribékjeinek szerepére vállalkoztak.... Böhm Vilmos* államtitkár ... *ez a ripők*, aki mindenkor elől járt a munkásság elárulásában. A ripőkök, akik sohasem merték a bőrüket az utcára vinni”, és végződik a szocialistákhoz intézett testvéri szózat azzal, hogy „lesz majd terror, lesz majd egyéni terror is!”

A Népszava akkor válaszul többek közt ezeket írta későbbi elvtársainak: „Aki önekik nem tetszik, azt leütik, orozva ledöfik, mint ártalmas fenevadat a világból kipusztítják. És miért támadnak olyan eszeveszett dühvel Magyarország szervezett proletársága ellen? Állítólag azért, mert a munkástanács legutóbbi ülésén néhány elvtársunk a „bolsevikiek” arcátlankodásainak és terrorizmusának hatása alatt kijött a sodrából és a *napibérért ordítózó és szemtelenkedők egyikét kipofozták a teremből*. Hol voltak ők azelőtt? *Nacionalista gyűlölködésre, végső győzelemig való harcra heccelő laipok buráiban, biztos ügyvédi irodákban húzódtak meg, avagy a katonaságnál* – miután a császárnak megesküdték – hűségesen teljesítették kötelességüket és egyikük sem szervezett katonai „lázaást.” Március 13-án, egy héttel az összeölelkezés előtt, így irt a Népszava: „Ha a proletáriátus egy kis figyelemmel kíséri azokat a jelszavakat, amelyekkel a kommunisták dolgoznak, akkor lehetetlen, hogy ne lássa be ezeknek káros, lehetetlen, antiszociális mivoltát. Megindul az új forradalom piros zászlókkal és a zászlókon új jelszavakkal. Ezekre a zászlókra nem a világszabadság, nem a szociális forradalom jelszava van írva, hanem nagy vörös betűkkel *5400 korona*. Az új forradalom nem alkuszik, 5400 koronát kér, egy fillérrel sem többet, egy fillérrel sem kevesebbet. *Az új forradalom*

termelő eszköze a bankóprés. A bankóprést akarják szocializálni és a tömegek közé pontosan kiszámított 5400 koronát szórni. (Pár nappal később már a Népszava szemében szent cél volt a bankóprés szocializálása.)

De március 13-án még a szocialisták úgy látták előre az eseményeket, hogy itt még az oroszországinál is rosszabb állapotok következnenek be a kommunizmus alatt már a legelső időkben. A munkafegyelem meglazulása, a termelés csődje nálunk elkerülhetetlen volna, csak úgy, mint Oroszországban, ahol már 1918 elején a Taylor-rendszer behozatalával és az akkordbérek visszaállításával akartak segíteni a bajokon. „A magyar bolsevikiek – írta a Népszava pár nappal a „szociális forradalom” előtt – azok után a sikerek után, amelyeket a munkásság az első forradalomban elért, a „halálíg, pusztulásig, a romlásig akarják rohamra kergetni a tömegeket.” Mi ezt a tanácsot nem fogadjuk el és inkább hallgatunk Leninre, mint állítólagos helytartóira. Most nevelni kell a meghódított tömegeket és azután bekövetkezik az új hódítás, a politikai és gazdasági hatalom újabb területeinek elfoglalása.” És így folyt ez» az élethalálharc az utolsó napig, az összeölelkezésig. De csak a nyilvánosság előtt.

A jóhiszemű közvélemény hitt a szociáldemokrata hivatalos állásfoglalásoknak, különösen azok után, hogy a kormány egyes szocialista tagjai a nyilvánosság előtt is elégszer megbélyegezték az orosz pénzen fölbérelt kommunisták országrontó politikáját. Böhm hadügyminiszter, egyike azoknak, akik titokban előkészítették a hatalomnak a bolsevikiek kezére való átjátszását, márc. 7-én a Munkástanács ülésén, mikor valaki arról beszélt, hogy ha már Paris és Moszkva között kell választani, akkor ő inkább Moszkvát választja, szükségesnek tartotta, hogy felszólaljon és szembehelyezkedjék ezzel a felfogással. „Ha Moszkvát választjuk, mondta Böhm, akkor kérdezem, lesz-e szén, lesz-e vas, lesz-e több élelem?”

De a helyzet az alaposabban vizsgálódó előtt másképpen állott. A szociáldemokrata párt vezetőségében már ekkor két irány alakult ki; egyik oldalon álltak a realitással számoló mérsékeltek: Garami Ernő, Csizmadia Sándor, Weltner Jakab, Buchinger Manó, Peidl Gyula, Payer Károly (eleinte ide tartozott Garbai Sándor és Rónai Zoltán is), akik a szociáldemokrata pártot a polgársággal együtt akarták kormányon tartani, a másik táborba tartoztak a bolsevizmus felé uszító Kunfi Zsigmond, Pogány József, Landler Jenő és Hamburger Jenő, aki mint párttitkár különösen veszedelmes, kétszínű játékot folytatott. A balszárny merőben konjunktúra-politikát csinált, vezérük Kunfi volt, aki minden áron miniszterelnök akart lenni; Landler minden áron a belügyministerségre tört, ő buktatta meg Batthyány Tivadart, mert mint zsidót nem akarta belügyi államtitkárrá kinevezni és a magyar vármegyék felettes hatóságává tenni; ő intrikált állandóan Nagy Vince ellen is. Pogány a hadügyminiszteri tárcát ostromolta; Hamburger ambíciójának csúcspontja a földművelésügyi miniszterség volt, ő akarta a földet osztani és az volt a terve, hogy megakadályozza a parasztbirtokok létesítését, mert ő félt egy meglegedett, konzervatív parasztszálytól. „Nekünk földönfutó parasztság kell, mert csak egy elégedetlen, szegény földművesosztállyal tudunk szocialista államot csinálni, – mondták Kunfi,

Hamburger és *Varga* Jenő számtalanszor, nyíltan, *Rácz* Gyula államtitkárnak, aki a parasztbirtok-rendszer híve volt a földkérdés megoldásánál, s emiatt velük sokat hadakozott. A balszárnyhoz tartozott a pénzügyminiszteri hajlamoktól fűtött *Varga* Jenőn kívül *Nyisztor* György, *Vince* Sándor és *Ágoston* Péter, akiben az egyetemen való tizenötéves mellözöttség keserősége dolgozott. Ezek a hiú, konjunktúra-lovagok részint számításból, részint gyávaságból, t. i. mert a kommunista terrortól féltették a bőrüket, mindig balfelé rángatták a kormány-politika rúdját és a választásokra a legszélsőbb terror eszközeivel s jelszavaival' készültek. *Hamburger* mint központi párttitkár példátlanul vakmerő, terrorisztikus agitációra uszította a pártot. A Károlyi-párt, a radikálisok, Lovászyék nem tudtak se a fővárosban, se a vidéken gyűlést tartani, mert a szociáldemokraták ezt megakadályozták, sőt inzultálták őket. A fővárosban *Vass* János minisztert egy választógyűlésen tetteleg bántalmazták és a gyűlést szétkergették. A két irány közt lavírozott, később azonban a szélsőséges irányhoz csatlakozott *Böhm* Vilmos. A nyílt színen a Népszava a mérsékelt szociáldemokrata vezetők politikájának volt a szószólója; így magyarázható az az erős hang, melylyel a kommunista párt vezetőit támadta.

Az ország azonban mindezekről nem tudott, mert nem látott be a kulisszák mögé, hanem bízott annak a harcnak az, őszinteségében, amelyet a nyilvánosság előtt a szocialisták folytattak a kommunisták ellen. Ismeretes, hogy annak idején a szociáldemokrata párt kizárta tagjai közül a kommunistákat. Némi meglepetést keltett azonban, hogy a Népszaváért folyt véres harc után, amikor a kommunisták vezérei még börtönben ültek és ellenük bünvádi eljárás folyt, a munkásság egy rétegében hajlandóság mutatkozott arra, hogy – *nem a vezéreknek*, hanem *egyes félrevezetett munkásoknak, régi szociáldemokratáknak*, akiket a bolsevik vezetők a maguk hatalmi céljai számára meg tudtak nyerni – *megkegyelmezzenek*. A kommunisták ekkor a szocialistákhoz intézett beadványban védekeztek az ellen, mintha ők rendezték volna a Népszava elleni véres harcot, majd kijelentették, hogy nem engedik magukat megfélemlíteni, s ha kell, földalatti rejtkehelyeikre szállanak le, hogy onnan folytassák a harcot. Végül követelték vezéreik szabadonbocsátását. A Munkástanács március 2-iki ülésén tárgyalták a beadványt, amelylyel szemben a szociáldemokrata pártvezetőségnek az volt az álláspontja és ez megnyugtatta az ország békéjét és gazdasági rendjét féltő polgárságot, hogy a politikai agitáció és a szervezkedés szabadságát a szocialista miniszterek megvédik, de az erőszak alkalmazása nem jogos politikai fegyver, a gyilkosságra, erőszakos elfoglalásra, fegyverviselésre való felhívás nem politikai agitáció és az ilyen erőszakra erőszakkal fognak felelni. A Munkástanács pedig úgy határozott, hogy miután nemcsak kommunista vezérek, hanem kommunista munkások is vannak, *felszólítást intéz a kommunista munkásokhoz, hogy lépjenek be újra a pártba*. Kifejezetten, *csak a munkásokhoz* intézték ezt a felszólítást, mert amint az elnök mondta „*senki se olyan dőre, hogy azt higgye, hogy a vezetők is vissza fognak jönni. A bérért, amit ők kaptak, meg kell dolgozniuk . . .*” A kommunisták vezéreit tehát a budapesti Munkástanács jóformán kiközösítette magából. Róluk írta a Népszava (febr. 20.) a következőket: Az úgynevezett kommunisták

vezetői egytől-egyig nem mások, csak *a magyar munkásmozgalom kivetettjei*, csak olyan alakok, akik vagy *tehetség, vagy becsület, vagy karakter híján nem tudtak bele illeszkedni* a magyar proletármozgalom nagy kereteibe, akiket a magyarországi szociáldemokrácia száműzött, vagy kikergetett magából.” Más helyen (márc. 11.) a Népszava így jellemzi a magyar kommunistákat: *„Szakszervezeti sikasztók, munkásügyek árulói, denunciánsok és besúgók forduljanak a Vörös Újsághoz, ott védelmet és oltalmat fognak találni.”*

Amíg a nyilvánosság előtt ez a harc folyt és egyes miniszterek minden alkalmat megragadtak a józan munkásságot figyelmeztetni arra, mit jelentene az amúgy is elgyöngült Magyarországnak a bolsevizmus tatárjárása, addig egyesek (*Kunfi, Pogány, Varga Jenő, Landler, Hamburger, Ágoston, Nyisztor*) titokban csinálták az utat a bolsevizmusnak és miniszteri hatalmukkal élve, sőt igen gyakran visszaélve, letörték mindent, ami útközben állt. Egyes szocialista minisztereknek a magatartása, főleg Böhm és Kunfi minisztereknek és Károlyi Mihály köztársasági elnöknek a helyzetet a kataszrofális szélsőségekbe taszító politikája okozta azt, hogy a kormány Kun Bélának letartóztatásától eltekintve, nemsokára ugyanazt a tehetetlenséget, kapkodást tanúsította a bolsevik felforgatókkal szemben, mint azelőtt. Visszaadta nekik az agitáció teljes szabadságát. A Vörös Újság, amelyet egyideig a papírrendelet kijátszása miatt üldöztek és megbüntettek, most újra megjelent és szabadon terjesztették. Ha nyilvános népgyűléseken nem is, de zárt helyeken és főként a „földalatt”, az addiginál sokszorta eresebben folyt a bolsevista agitáció. Tulajdonképpen nem is a kommunizmusnak a propagandájára fektették a súlyt a rubelekért agitáló ügynökök. A taktikájuk módosult. Tudták, hogy nemcsak a magyar néplélek reménytelenül bevehetetlen az ő számukra, de hogy a már züllöttebb és a radikalizmus cégére alatt terjesztett tanoktól megmértelyezett pesti közvélemény sem lesz kommunista, amikor ezer veszély környékezi az országot. Csak az ifjú „radikális intellektuellek”, a Galilei-körök szabadgondolkodó maszlagokkal megrothasztott kisdud csoportja szívtá magába mohón az orosz kommunizmus tanításait, s az ő soraikból kerültek ki részben a magyar bolsevizmus szellemi irányítói s bürokráciái végrehajtói. (Mellesleg megjegyezve, erről a bürokráciáról mondta júniusban a tanácsok kongresszusán Böhm hadseregfőparancsnok, hogy: *„Keresztes hadjáratot hirdetek az új bürokrácia ellen. Gyűlölöm, utálom a régi bürokráciát, de azt mondom, annak korruptsága sem volt nagyobb, mint amilyen korrump az új bürokrácia.”* Később kénytelenek voltak külön mozgóbíróságokat felállítani a vidéki panamák kiirtására.)

A kommunistáik elégedetlenséget, zavart igyekeztek előidézni mindenütt. Minden hivatalban, minden foglalkozási ágban, minden szakszervezetben volt jól megfizetett bizalmi emberük, aki pontosan informálta őket a hangulatról. A legelégedetlenebb tömegek, a munkanélküliek, a leszerelt katonák, a hadirokkantak és hadiözvegyek megszervezésével folytatták a rendőri üldözés rövid idejére megakasztott agitációjukat. A kormány mindenféle izgatást megtűrt, nap-nap mellett voltak gyűlések, ahol különböző rétegek egynéhány

felbérelt izgató uszítására, példátlanul vakmerő követelésekkel állottak elő. Voltak szervezetek, amelyek hetenkint magasabbra rukkoltak követelésükkel és egymást igyekeztek túllícitálni a merészségben. A kormány ezekkel a mozgalmakkal nem törődött, nem is próbálta meggyőzni őket kívánságaik teljesíthetetlen voltáról, túrta, hogy terrort alkalmazzanak és szabadjára hagyott minden agitációt és aknamunkát – amelyeket lelketlen emberek tudatosan folytattak – hogy előidézzenek egy felfordulást, egy gazdasági összeomlást. A legszámottevőbb volt a kommunisták által megszervezett tömegek között a leszerelt katonák és munkanélküliek szervezete; körülbelül húszezren voltak csak Budapesten. A kommunisták azzal bujtogattak köztük, hogy minden tiszt fejenként tizenötezer koronát kapott leszereléskor, őket tehát legalább ötezernégy száz korona illeti meg. Még a Népszava is tüttakozott a tömegek ilyen félrevezetése ellen, többek között ezt írván: „Elkeseredésüket üzletalapításra használták fel. Tagdíjakat zsebeltek be és hogy ennek fejében nyújtsanak is valamit, a leszerelt katonákat teljesíthetetlen és lehetetlen követelésekkel zúdították a kormányra. Mert amit köveieinek: fejenként 5400 korona (végkielégítés, felruházás stb.) az a mai viszonyok között nem adható meg. *Honnan teremtsen elő az ország 5000-5000 milliót?*”

A kommunista agitáció Pogány protektorátusa alatt teljes erővel folyt a hadseregben. Minden katona, aki belépett a kommunista pártba, azonnal 500 koronát kapott. A helyzet napról-napra aggasztóbb lett, zavargások, rablások, fosztogatások egymást érték. Legjobban maguk a katonák fosztogattak. A kormány tehetetlenül nézte az eseményeket, sőt nem engedte meg, hogy a hatóságok erélyes kézzel véget vessenek a zavaroknak. Aki rendet, nyugalmat, biztonságot akart, azt *ellenforradalmárnak bélyegezték*. A kormány passzív viselkedése, mondhatni támogatása következtében a hadsereg lassankint a bolsevistákkal egy híron pendülő szélső szocialista elemek kezébe került. Az ezred- és karhatalmi-parancsnokok csak névleg szerepeltek, a csapatok felett már Pogány József és Steinbrück Ottó rendelkeztek. Steinbrück tényleges századost, a hadügyminisztériumba beosztott tisztet, a bőkezű kommunista vezérek hamarosan meghódították maguknak, ő leplezetlenül kommunistának vallotta magát és buzgón agitált a katonatanácsban, ahol Pogánynyal is vetélkedő szélsőséges álláspontja miatt nagyon népszerű volt. Nem nagy büszkeség lehetett egy ilyen katonaság vezérének lenni, hiszen csak bitorolta a katona nevet az a csőcselék, amely az időben egyenruhát hordott s Budapest helyőrségeként szerepelt. A hadsereg tönkretétele, a katonai szellem lezüllesztése és a tisztességes elemeknek onnan való kirekesztése Károlyi, Linder, Pogány és Steinbrück nevéhez fűződik. Kezdődött ez a tervszerű aknamunka az októberi forradalommal, – és itt a helyzet megvilágítása végett ki kell térni az akkori eseményekre. Tudták, hogy csak akkor győzhetnek, ha tönkreteszik, szétzüllesztik a magyar hadsereget. Károlyi mint pacifista, azt vallotta, hogy nem kell katona, nem törődött semmivel, hagyta hogy a hadsereg óriási anyagkészletéből a bennünket megillető rész odavesszen. Amikor október havában a menetzászlóaljakkal Károlyiék megfizetett agitátorai kimentek a frontokra, hogy a katonák közt az engedelmisség megtagadására lázítsanak, csak azzal tudtak hatni a magyar csapatokra, hogy veszélyben vannak az

ország határai, hogy délfelől a szerbek készülnek támadásra. És október közepén egész magyar hadosztályok kérték a délnyugati front főparancsnokságát, hogy engedjék őket haza a magyar határok védelmére. Október 27-ikén érkezett meg az olasz fronton levő magyar csapatokhoz *Boroevics* tábornagy parancsa, amelyben tudatja a katonákkal, hogy *kérte Károly királyt engedje meg a magyar csapatoknak, hogy a fenyegetett magyar határokra vonulhassanak, de a király a kérést elutasította.* A csapatokra lecsüggesztő, elkeserítő hatással volt a király elutasítása. Egyes csapatrészek szó nélkül visszafordultak és jöttek haza. Jöttek azzal az elhatározással, hogy megvédik a magyar földet. De alig értek a határig, szocialista agitátorok felszólították őket, hogy szereljenek le, mert katonára nincs többé szükség. És bár Linder pár nap alatt megbukott, a szelleme tovább uralkodott s a kormány jelszava változatlanul az maradt: hogy nem akar többé katonát látni. Linder utóda, *Bartha Albert*, a csehek betörése ellen csapatokat küldött az északnyugati határra, a szociáldemokrata agitátorok azonban utánuk utaztak és követelték, hogy tegyék le a fegyvert, a mozdonyvezetőket pedig fenyegetéssel kényszerítették, hogy a vonatot irányítsák vissza. A szocialista agitáció miatt ettől kezdve nem lehetett karhatalmat a határokra küldeni. Amikor pedig *Bartha* tisztí ezredekkel és riadó századokkal próbálkozott, *Pogány* – amint később bevallotta, *Károlyi* és *Kunfi* utasítására – fölvonultatta ellene a bizalmiférfi rendszer útján már akkor megmételyezett budapesti csapatokat és lemondatta. Ugyanez lett a sorsa *Festeticsnek*, az utána következő hadügyminiszternek is, mert ő sem hajtott fejet annak a katasztrofális szélsőséges szocialista irányzatnak, amely a terror erejével gázolt keresztül mindenben, ami erőt, biztonságot jelentett. *Károlyi* a pacifizmusban látta Magyarország virágzásának csodaszerét és a pacifizmus ürügye alatt fegyverteleenné tette az országot, kiszolgáltatta kifelé ellenségeinknek, befelé pedig állami támogatással terjesztette a züllést és anarchiát.

Elérték tehát azt, hogy nem volt többé katona (mert *Pogány* „szocialista” hadseregét a kormány se tekintette katonaságnak), de elérték azt is, hogy ezzel egyidejűleg kezdtek letöredezni a régi Magyarország keretei. Erre az időre, november közepére, esik a *Károlyi*-uralomnak az a dicső korszaka, amikor ötven-száz főnyi cseh csapatok ellenállás nélkül lassankint elfoglalták az egész, Felvidéket, Egymás után jöttek föl a küldöttségek Felsőmagyarország színmagyar, sőt tót vidékeiről is; nem segítséget kértek, csak *engedélyt* arra, hogy a saját vérükkel védelmezhessék a földjüket, az otthonukat. A kormánynál járt *Galántának* hatalmas küldöttsége és bejelentette, hogy ők maguk egy kis hadsereget toboroznak, van mindenük, csak a kormány beleegyezését kérik. *Festetics* hadügyminiszter örült ekkora áldozatkészség láttára. De jött *Károlyi* és a pacifista ideológia ismert közhelyeit elismételve, megtiltotta nekik, hogy a csehek ellen fegyvert emeljenek. Aztán a jelenvolt újságírók felé fordult a miniszterelnök, mondván: „Önöknek pedig, mint miniszterelnök *megtiltom*, hogy arról, ami itt történt, bármit is nyilvánosságra hozzanak.” A küldöttség csalódottan, könnyes szemekkel ment el. A vezetőjük, egy ősz plébános, hiába könyörgött, *Károlyi* hajthatatlan maradt. Pár nap múlva *Galántára* is bevonultak a csehek.

Pogányék a bizalmi rendszerrel kiüldözték a hadseregből a szakképzett katonákat, a megbízható fegyelmezett elemeket és a legénység salakja lett az úr a kaszárnyákban. Tisztességes magyar fiúk ott hagyták a katonaságot, különösen Pesten, ahol csak a háború „lógószai”, a katonaszökevények és munkanélküliek maradtak bent. Ez a gyülevész társaság a menáziért és a zsoldért bejárt a kaszárnyába, a nap többi részében pedig a közbiztonságot veszélyeztette. Gyakorlatozásról, úgynevezett katonai foglalkoztatásról szó sem volt. Budapest közönsége két ízben gyönyörködhetett Pogány „szocialista” hadseregében: amikor nagyokat kurjongatva, félrekapott sapkával, vörös lobogók alatt felvonultak hadügyminisztert buktatni. A leglesújtóbb kritikát Pogány katonáiról *Szántó* Béla hadügyi népbiztos mondta, aki a Munkástanács áprilisi bizalmas zárt ülésén hiteles adatokat és tényeket sorolt elő ennek a hadseregnek feneketlen züllöttségéről. Pogány szocialista ezredei, amelyeket az erdélyi frontra az előnyomuló románok ellen akartak küldeni, kijelentették, hogy csak akkor mennek, ha kétszeres zsoldot kapnak és egyéb követeléseiket is teljesítik. Ez a hadsereg már a proletariátus felett is diktatúrát gyakorolt, – panaszkodott felháborodva *Szántó*; – megszarolták a proletárdiktatúrát és nyolc napi szabadságot követeltek akkor, amikor az ellenség elé küldték őket.

Novembertől kezdve állandóak voltak a kaszárnyában a lázadások, a katonák folyton újabb követelésekkel állottak elő, általános volt a nyugtalanság a munkásságban is, amely a munkanélküli segély felemelését és különféle kedvezményeket akart kicsikarni. Ez izgalomban tartotta a kormányt, mert az akciókat csak nagynehezen tudták leszerelni és állandóan hiányát érezték a megbízható karhatalomnak. A polgári miniszterekben megvolt a törekvés, hogy ilyet teremtsenek, de a kabinetben két irány ütközött össze. A hadügyminiszteré: *Bartháé*, majd *Festeticsé*, akik épp úgy, mint az aktív tisztikar, a régi katonai fegyelmet akarták visszaállítani és mindvégig kitartottak amellett az álláspont mellett, hogy a forradalom előtti katonai fegyelem visszaállítása nélkül megbízható, becsületes haderőt fenntartani nem lehet. Ezzel szemben állott Pogány irányzata, amely megakadályozott minden megbízható katonai erő teremtésére irányuló törekvést és a szociáldemokrata-párt erejével küzdött az ellen, hogy a régi fegyelmen alapuló katonaságot visszaállítsák. A bizalmi rendszert akarta tüzzel-vassal beleoltani a hadseregbe, elsősorban Budapesten, ahol az ipari munkásságból alakított kötelékek még megtúrták a hadseregnek ezt az új szervezetét, a vidék szocialista felfogástól teljesen távol álló földműves-alakulataiban azonban sehogyse sikerült a szocialista bizalmi rendszert meghonosítani.

Bartha hadügyminiszternek az volt a terve, hogy a Budapesten levő megmetyelezett ezredeket vidékre küldi, s a harctérről fegyelmezetten hazakerült vidéki formációkat felhozatja Budapestre. *Barthának* erre nézve kész tervezete volt, amelyet azonban még nem hozott a minisztertanács elé, de tudomást szereztek róla *Böhm* és *Pogány*, kicsempészték a tervet íróasztala fiókjából és bevitték a minisztertanácsba, amelyen történetesen *Bartha* nem volt jelen és úgy állították be őt *Károlyi* és a kormány előtt, mint veszedelmes ellenforradalmárt, aki a reakció hadseregét szervezi a hátuk mögött és egy szép napon bekövetkezhetik az a meglepetés, hogy *Bartha*

egy *fehér* hadsereget vezet ellenük. Károlyit teljesen meggyőzték a szocialisták, ő maga mondott ellene egy beszédet a minisztertanácsban és megbuktatta Barthát, aki, mint mondotta, egy új Boulanger szerepére akart vállalkozni,

A szociáldemokrata-párt katonai programját Kunfi és Pogány szabták meg. Rendszeresen ki akarták építeni a hadsereget a szociáldemokrata-párt hatalmi céljai érdekében. Pogány, aki tervszerűen, lépésről lépésre csinálta ezt, látott legmesszebbre a pártban és érezte, hogy *a hatalmat Magyarországon másképpen nem tudják maguknak megszerezni és biztosítani, csak úgy, ha a polgárságod fegyvertelenné teszik* és kizárólag a szocializmus híveiből, bizalmiférfiak ellenőrző és agitatori munkája segítségével szerveznek egy hadsereget. Amikor ennek a helyzetnek veszedelmei mutatkoztak, a kormány polgári tagjai egyre erősebb harcot folytattak abban az irányban, hogy megbízható polgári hadsereg szerveztessék, Pogány görcsösen ragaszkodott pozíciójához, nem akarta kiadni a kezéből a hatalmat, Kunfiék segítségével megakadályozta, hogy a hadügyminiszteri székbe erélyes kezű, szakképzett katona kerüljön és ha az egyes hadügyminiszterválságok során ilyen emberek szóba kerültek, a szocialisták azzal az ürüggyel, hogy *ellenforradalmár* és nem megbízható, megbuktatták. Pogány törekvéseivel szemben Kunfi voltba szociáldemokrata-pártban a legmegértőbb, mert ő ápolta kezdetől fogva a legnagyobb öntudatossággal a pártnak a hatalomra való törekvését, neki voltak a legmesszebbmenő tervei és ezt a törekvését nyíltan ki is fejezte abban a beszédben, amelyet a köztársaság proklamálásakor az Országházban tartott. A polgári miniszterek rámutattak a megbízható hadsereg hiányának veszedelmeire, de hiába. Így decemberben, amikor a tengerészek annyi zsaroló kísérlet után újból fellázadtak és egyebek közt 20 korona napi-díjat követeltek, s Kunfi a minisztertanácsba azzal a hírrel jött, hogy meg kell adni, mert *a kommunisták már 30 koronát ajánlottak fel neki*, akkor Jászi Oszkár a polgári miniszterek nevében így jellemezte a helyzetet: Helyén van egy kormány, amelynek semmi hatalma nincs, amely a szocialista-párt kegyeimére van utalva, viszont *a szocialista-párt azt a hadsereget, amellyel rendelkezik, egyáltalán nem hajlandó a terrorista és lázadó elemek ellen fordítani*. Ily körülmények között matematikailag *ki lehet számítani, hogy hat-nyolc héten belül itt van a bolsevizmus*. Ugyanezt megmondták januárban is egyes polgári miniszterek és Jászi nemzeti politikájának csődjén kívül részben azért mondott le, mert előre látta, hogy a kabinet helyzete hatalom nélkül tarthatatlan és mint polgári miniszter nem akart a szocialista-párt politikájának tovább zsrírása lenni.

Annak a fenyegetésnek a jelentőségét, hogy a szocialisták a kormányból kilépnek, csak az érti meg, aki az akkori hatalmi helyzetet ismeri. A kormány annyira tehetetlen volt, minden rend és fegyelem annyira fel volt bomolva, hogy novemberben *a Budapest számára érkezett élelemszállító vonatok kirakását a kormány nem tudta másképp elvégeztetni*, csak úgy, hogy Böhm hadügyi államtitkár útján egyes *szakszervezetek munkásaiból rendelt ki munkaerőt*, akik horribilis napidíjakért, 50-100 koronás és még ennél is nagyobb összegekért vállalták a munkát, de azt is csak azért, mert

a szakszervezetek fenyegető hatalma erre kényszerítette őket. Amint az egyszerű munka elvégzésére nem volt ember, épp úgy nehéz volt a karhatalmi szolgálatra alkalmas egyéneket találni, akik ha be is álltak, rendszerint csak olyan szolgálatokra vállalkoztak, ahol életüket nem kell kockáztatni. A kormány ily körülmények közt el volt rá készülve, hogy egy pár száz tagú elszánt, felfegyverzett csoport bármely pillanatban elfoghatja és letaszíthatja a hatalom polcáról. Ilyen kísérletekkel szemben hovatovább az a felfogás lett úrrá a kormányban, hogy csak a szakszervezetek fegyelme alatt álló tömegekre támaszkodhatik és ezért *a kormány ettől az időtől fogva állandóan a szocialista-párt védelme alá helyezte magát.*

Január elején Budapesten az egyetlen megbízható ezred, amelyet rend fentartására föl lehetett használni, az 1. számú vadász-ezred volt. Ez az ezred minden terror és agitáció dacára „fehér” maradt, ami alatt nem kell mást érteni, mint hogy ellenállott a bolsevista üzemeknek és nem akart anarchiát. Január 3-án az ezred négyezer embere teljes fölszereléssel és tíz teherautó gépfegyverekkel fölvonult Budapest utcáin. A csapatok élén újbárdi *Fehér* Imre ezredes, az egész budapesti karhatalom parancsnoka, haladt törzskarával. Azt akarták dokumentálni, hogy van még megbízható, fegyelmezett katonaság Budapesten, amely el tudna fojtani egy esetleges kommunista lázadást. Az volt a terv, hogy *fölmenni a Várba* és a fehértollas kis sereg *követelni fogja a kormánytól, hogy erélyes kézzel teremtsen rendet és akadályozza meg a hadseregben Pogányék terrorját és a bolsevista agitációt.* Pogány azonban idejekorán értesült a vadászok tervéről és agitációval, fenyegetésekkel megakadályozta azt, hogy az ezred a Várba vonulhasson. Agitátorok százai mentek a katonák közé, mialatt zenével bejárták a főváros utcáit, pénzét osztogattak köztük és a katonatanács nevében megtiltották a felvonulást, úgy hogy a tisztikar kénytelen volt az ezreddel a Lánchidnál visszafordulni.

Az egyre fenyegetőbb helyzetben január 8-án este a minisztertanács egyes polgári minisztereknek, főként gróf *Festetics* Sándor akkori hadügyminiszternek kezdeményezésére, a kommunisták felforgató agitációjával foglalkozott. A minisztertanácsba este tíz órakor felhívták *Fehér* Imre ezredes, karhatalmi főparancsnokot. Lázás beteg volt, de azt üzenték neki a miniszterek, hogy feltétlenül jöjjön, mert *„az ország sorsáról van szó”.* Pár perc múlva autón ott volt a miniszterelnökségen, ahol Károlyi és *Festetics* fogadták. *Festetics* ezt a kérdést intézte hozzá:

– Fenn tudja-e tartani ezredes úr a rendet Budapesten, bármi történik is?

– Milyen események várhatók? – kérdezte az ezredes – Kikkel szemben kell a rendet biztosítani?

– A kommunista vezetőket le fogjuk tartóztatni! – felelte *Festetics*.

Az ezredesnek földerült az arca: „A rendért jóállok, ha a csapatok feletti rendelkezésben teljesen szabad kezet kapok, s Pogányt és Steinbrücköt eltávolítják.”

Festetics most elégtétellel fordult Károlyihoz:

– No látod, úgy-e, hogy megmondtam!

Károlyi sehogy se akart ebbe beleegyezni. Sokáig ellenkezett,

ötölt-hatolt, de végre is engedett: „Hát nem bánom; legyen úgy, ahogy megbeszéltük.” A hadügyminiszter a többi miniszterekkel tanácskozott, majd közölte Fehér ezredessel, hogy a kormány utasítására a rendőrség a hajnali órákban elfogja az összes kommunistákat. A rendőrségen mint megbízható vezetőre, dr. *Schreiber* Emil főkapitányhelyettesre bízták az akció irányítását, Fehérnek pedig a rend fenntartására és az esetleges zavargások elfojtására rendelkezésére bocsátották az egész helyőrséget és utasították, hogy csapatait a város különböző pontjain állítsa fel. Riadót fúvatott és félóra múlva az egész helyőrség kivonult, hogy a kapott parancs szerint a város különböző pontjait megszállja. A hidakat és a munkásnegyedekbe torkolló utakat tűzérség védte. A rendőrségen is minden készen volt, hogy hajnalban csapatok induljanak a kommunistákért. A városban teljes csend volt, senkise sejtette, hogy mi van készülöben. Reggel négy óra után Fehér ezredes, akinek közvetlen telefonösszeköttetést szereltek fel a rendőrséggel, megkérdezte, hogy megtörténtek-e már az elfogatások. *Schreiber* főkapitányhelyettes bosszúsan szólt bele a telefonba:

– Dehogy, kérem. A miniszter urak megint gyáván viselkedtek. Az utolsó percben, amikor már indulni akartunk, visszavonták az elfogató parancsokat. A kommunistáknak megint szabad minden, szentek és sérthetetlenek. Menjünk aludni. Jó éjszakát, ezredes úr!

A csapatokat bevonták. Kora reggel megjelentek a kaszárnyákban Pogány és Kun Béla agitátorai, és elmondták, hogy Kunfiék akadályozták meg a minisztertanácsban az elfogatasokat. A katonatanács a kormány gyöngeségén vérszemet kapva, vakmerő dolgokra vetemedett. Pogány ülésre hívta össze a katonatanács embereit és a bizalmiak útján megtiltotta a csapatoknak, hogy a tiszteknek és parancsnokoknak engedelmesskedjenek. *Festetics* hadügyminiszternek nagy harcot kellett vívnia a kormányban, amíg elérte, hogy a parancsnoklási viszonyt a csapatoknál helyreállították. A budapesti helyőrség tisztikara erélyes vizsgálatot követelt, hogy Pogány mily jogon vonta meg tőlük a parancsnoklási Ez időtájt történt, hogy *Ráczy Gyula* államtitkár a minisztertanácsban azt indítványozta, hogy a csendőrség létszámát szaporítsák tíz-húszezer fővel a szociáldemokrata párt tudta nélkül. *Nagy Ferenc* miniszter meg akart egyezni a szocialistákkal és azt javasolta, legyen a munkásságnak Budapesten egy tízezer főnyi szocialista hadserege, a polgárság pedig a vidéken csináljon magának a rend biztosítására húszezernyi csendőrséget vagy katonaságot, Mind a két terv ellen összefogtak Kunfi, Pogány, Böhm, és megbuktatták.

A minisztertanács polgári tagjai és különösen *Nagy Vince* belügyminiszter, *Jászi*, *Festetics* továbbra is egyre élesebben sürgették a kommunisták és a minduntalan fellázadó kaszárnyák erélyesebb megfélemezését, de minden sürgetés, minden kísérlet megtört a Kunfi, Böhm és Pogány ellenkezésén, akik a szocialistáknak a kormányból való kilépésével és a helyzet fölbontásával fenyegetőztek. A szocialista és polgári minisztereknek ez a nézeteltérése januárban két heti *kormányválságra* is vezetett.

Január végén már aggasztó jelenségek mutatkoztak Budapest egyetlen megbízható karhatalmánál, az 1. vadászrezdnél is. Salgótarjánban Szaton és Rudas kommunisták lázadást szítottak, amely-

nek negyven ártatlan ember esett áldozatául, s majdnem százan megsebesültek. Irtózatossal vandalizmussal dolgoztak a lázadók, a lakásokban összevagdalták a bútorokat, zongorákat az emeletekről ledobáltak stb. A minisztertanács egyik polgári tagja azt indítványozta, hogy Rudas és Szakon kommunistákat vigyék el oda és mutassák meg! nekik izgatásuk eredményeit. A polgári miniszterek stáriumot követeltek, Kunfiék azonban ez ellen felháborodással tiltakoztak, sőt a két kommunista lázadó őrizetbevételét is ellenezték. Csak erélyes fellépésre engedték meg azt, hogy karhatalmat küldjenek ki Salgótarjánba és a kormány részéről Payer Károly, a bányüzemek akkori kormánybiztosa, főhatalmazást kapjon szükség esetén kivételes intézkedések elrendelésére. Karhatalomként a budapesti vadászezred egyik zászlóaljja ¹olt kijelölve, de a legénység kereken kijelentette, hogy nem megy el Budapestről. A kormány kiküldte közéjük Böhmöt és Pogányt, akik dikcióztak s mindent megígértek nekik, ha elmennek. A katonák meg is fogadták, hogy elutaznak, de amint Böhmék kitették lábukat a kaszárnyából, újra csökönyösek lettek és zsarolni kezdtek. Azt mondták, hogy dupla pótdíjért, új bekecsért és teljesen új felszerelésért elmennek. (Az új felszerelést t. i. el akarták adni.) A 3. és 5. zászlóalj tényleg elment aztán Salgótarjánba, de nem volt benne köszönet. Salgótarjánba érve, egy Ingusz nevű kommunista izgatására elhatározták, hogy *az összes tiszteket legyilkolják és átpartolnak a kommunistákhoz.* A tisztek idejekorán értesültek erről és követelték a felbujtók letartóztatását. Pogány azonban megakadályozta ezt. Amiben az ezrednek egy Barokk nevű kommunisra érzelmű főhadnagya segített neki. Mindezek az események már következményei voltak annak, hogy március elején a budapesti ezredekben teljes erővel folyt a bolsevista agitáció és készültek a proletárdiktatúra kikiáltására. Kun Béla és letartóztatott társai a gyűjtőfogházból személyesen irányították az akciót, hiszen magla Károlyi és a szocialista miniszterek gondoskodtak róla, hogy ebben semmi se korlátozza őket. A katonák már gyakorlatban alkalmazták a kommunista elveket: sorra kifosztották a katonai raktárakat. Közbiztonság nem volt, a kommunisták megmetyeltyték a budapesti rendőrség egy kis részét és a rendőrség karhatalmi kiegészítését, a védőrséget is.

Párhuzamosan a hadseregben folyó agitációval a szocialista-párt bolsevista emberei: *Hamburger, Landler, Varga Jenő* (és *Pikier J. Gyula* a Galilei-körben hetenként, tartott előadásával) abba az irányba kezdtek a dolgok fejlődését terelni, hogy *a földosztást lehetővé tegyék*, sőt *Hamburger és Varga Jenő* nagy és merész dologra határozták el magukat. *Hamburger*, mint a szociáldemokrata-párt titkára, hivatalosan utasította a vidéki párttitkárokat, hogy szálljanak ki a falvakba és *a legélesebb agitációt fejtsek ki a kisbirtokrendszerű földosztás ellen*, az akkor már működő béreltető bizottságok által megállapított kollektív szerződéseket *borítsák fel*, hogy az ebből keletkező zürzavarban *a felizgatott béresekkel és a városokból kivezényelt ipari munkásokkal a nagybirtokokat erőszakkal elfoglalhassák.* Ilyen birtokfoglalások legelőbb Somogy megyében történtek, de azután szinte napról-napra folyta-

tódtak, Aszódon, Zemplénnegyében és Beregmegyében, ahol a párttitkárok állandóan izgatták a parasztokat minden nagybirtok elfoglalására. Rettenetes harc fejlődött ki ekkor a földmívelési minisztérium és a szociáldemokrata-párt között. A harcnak mozgató lelke *Rácz Gyula* földmívelésügyi államtitkár volt, kit ebben *Szabó István* miniszter eleinte igen erélyesen támogatott. Jó ideig tartó miniszterválság is komplikálta a helyzetet, de a zavarok dacára is erélyesen, a nép érdekeinek megfelelően irányította a birtokrendezés emberfölötti munkáját, *Rácz Gyula* államtitkár, a földkérdésnek Magyarországon egyik legalaposabb ismerője. Búza és Szabó miniszterek között napirenden voltak a személyes torzalkodások. Szabó földmívelési miniszter akart lenni, ő akarta a földet osztani, ő hívta magához a vidéki kisbirtokos küldöttségeket, mialatt Búza a törvényjavaslatot készítette elő. A szociáldemokrata-párt viszont tekintettel a közeli választásokra kizárólag *saját magának akarta vindikálni a földosztás dicsőségét* és az ebből származó politikai előnyöket. De nemcsak a szocialisták: minden párt, a kisgazdák, a Károlyi-párt is maga szerette volna learatni a választásokon a földosztásból származó politikai előnyöket, úgy hogy a hatalmi kérdésben a pártok a földreform körül késhegyig menő harcot vívtak egymással. *Búza* Barna ebben a harcban kezdetben a magántulajdon és a kisbirtokrendszer alapján állott, de azzal a tényével, hogy megfontolatlanul engedélyt adott *Hamburgernek* arra, hogy a *Kaposvár körüli nagy uradalmakat elfoglalhassa*, áttörte a gátat és az erőszakos foglalásokat nem lehetett többé megfékezni. *Hamburgerek* felizgatták a munkásokat, hogy *rabolják ki az uradalmakat. Az állatokat nem etették*, az állatállomány kipsztlással fenyegetett. Szabó miniszter azzal a szándékkal utazott le Kaposvárra, hogy rendet csinál. A szocialista izgatók munkája következtében egy tízezer főnyi ellenséges tömeg fogadta „agyon kell verni a gazembert!” kiáltásokkal és a Budapestről kirendelt 500 főnyi tengerészcsapat természetesen derűsen nézte a „forradalmasított” kommunizáló tömegnek ezt a megnyilatkozását. Szabó István belátta, hogy csak az ementheti meg, ha nyomban meghódol és kijelentette, hogy a szövetszervezetek felállítását nem hogy nem ellenzi, de maga is támogatja. A minisztériumból *Rácz* államtitkár még mindig igyekezett az erőszakos foglalásokat megakadályozni; nem akarta megengedni, hogy 5-6 milliárd értékű nemzeti vagyont felelősség nélkül, gazdasági szakértelem nélküli csoportok bármi címen elfoglalhassanak.

Indítványára Károlyi köztársasági elnök a Nemzeti Palotába értekezletet hívott össze, amelyen megjelentek: *Berinkei*, *Nagy Vince* és *Búza* miniszterek, a szociáldemokrata párt részéről az ipari szakszervezetek képviselőit: *Garami*, *Kunfi* és *Peidl* miniszterek, *Rónai* államtitkár, *Hamburger* Jenő párttitkár, *Vincze* Sándor; a Földmunkás Szövetség részéről pedig *Csizmadia* Sándor, *Reichet János* és a szövetségnek még vagy tíz tagja, a földmívelési minisztérium részéről *Rácz* államtitkár. Itt órákon keresztül beható megvitatás alá került az a kérdés, vajjon tűrhető-e az, hogy *Hamburger* vezetése alatt a párt ipari szakszervezetei beleszóljanak a földkérdés megoldásába, vagy pedig rá kell bízni a termelés biztosításának és a földreform keresztülvitelének kérdését a földmívelési minisztériumra, amelyet loyálisan és a nemzet érdekeihez alkalmazni igyekezve támo-

gatott a szocialista pártnak agrárszervezete, a Földmunkás Szövetség. Maga a szociáldemokrata párt ipari és agrárszárnya is a legélesebb ellentétbe került egymással, egyenesen összevesztek ott az értekezleten, mert Csizmadia nem akarta megengedni, hogy az ő háta mögött felbujtsák a párttitkárságból a földmunkásokat és amikor ebből baj keletkezik, a lázongások lecsendesítését az ő feladatává tegyék, mialatt azok, akik a bajt csinálták, itthon a 'kávéházban hűsölhessenek. A pártvezetőség józanabb tagjai, Garami, Peidl, Bónai a leghatározottabban elítélték a birtokok kommunizálását, épp úgy a kabinet polgári tagjai is. De az értekezlet hasztalan hozott határozatokat, tenni nem tudott semmit, mert a Hamburger Jenő és Hevesi Ákos által megszervezett és fölbérelt gazdatisztek, párttitkárok izgatásaikkal felborították mindenütt a kollektív szerződéseket és az ebből keletkező zavarok ürügye alatt, hogy t. i. a termelési előmunkálatok és a birtok felszerelése vannak veszélyeztetve, elfoglalták az egyes nagybirtokokat. A minisztertanács napról-napra a birtokfoglalások súlyos nyomása alatt állott, annál inkább, mert az *entente* is kezdett ezek iránt nagyon érdeklődni és *mint a magántulajdon elvének megdöntésében, a bolsevizmus beköszöntését látta benne*. A minisztertanácsokon Búza és Rácز még előterjesztéseket tettek ennek a megakadályozására. Rácз megtárgyalta Böhm hadügyminiszterrel részletesen, hogy karhatalmat fog a földművelési minisztérium rendelkezésére adni, és a birtokfoglalásokat a fegyverek erejével is meggátolják. A háttérben azonban más események a kommunizmust egyéb területeken is kezdték megérlelni, úgy, hogy erre már nem került sor.

Március második felében tetőpontjára jutott a kommunista izgatás. Károlyiék szinte hisztérikus türelmetlenséggel várták, hogy mikor ragadják ki kezükből a hatalmat. A bolsevisták nem is késtek a cselekvéssel. Március 16-án körülbelül tízezer munkanélkülit vonultattak föl a Várba, akik egy fél napig tüntettek a kormány ellen. A szocialista népjóléti miniszternek arra a megnyugtatóására, hogy a legközelebbi minisztertanács fog gondoskodni róluk, azzal felelték: „Mi vagyunk a minisztertanács.” A kommunista vezéreknek a kormány minden szabadságot megadott, hogy a gyűjtőfogházból irányítsák a további eseményeket. Károlyi kiküldte titkárát többször is a gyűjtőfogházba és utasította az államügyészséget, hogy Kun Béláékat mint politikai foglyokat kezeljék, az ellenük folyó vizsgálatot a legsürgősebben egészítsék ki ilyen irányban és ha a budapesti államfogházban nem lehet megadni nekik minden kedvezményt és kényelmet, ami az a Hadifoglyokat megilleti, akkor helyezték el őket Vácson. A vidék nem tudott arról a dédelgető bánásmódról, amelylyel a bolsevistákat Budapesten kezelték, de a főváros sem, mert a kormány annak a nyilvánosság előtt való tárgyalását megakadályozta és a leghatározottabban ellenforradalomnak minősítette (!) Az ország még ellenségének tekintette a kommunistákat, vidéki zendüléseiket, így a szegedit, amely méreteinél fogva a legnagyobb volt, elnyomták, viszont a Dunán túl már több helyen elcsapták a régi közigazgatási és szocialista direktóriumok vették át a hatalmat. A kormány tehetetlenül nézte, mint vesztí el lábai alól a talajt. Kunfi és Böhm kerekedtek felül a minisztériumban, a polgári miniszterek szava nem ér-

vényesült, s a mérsékelt szocialisták: Garami, Peidl, háttérbe szorultak.

Mialatt a kormány ölbetett kezekkel várta, hogy mikor taszítják le helyéről, *a szocialista miniszterek egy része titokban a gyűjtőfogházban tárgyalásokat folytatott a kommunistákkal.* Egy Bogár Ignác nevű szocialista kezdte ezt az akciót, eleinte csupán „Magyarország proletárjainak egyesítése” érdekében. *Weltner* és *Bokányi* hivatalosan is tudtak a Kun Bélával és társaival folyó tárgyalásokról, amelyeknek eredményét: a munkásmozgalom egységesítésének *Kun Béla által írásba foglalt platformját Bogár Ignác még március 12-ikén átadta Böhm Vilmosnak, Landlernek és Buchingernek.* Ezzel párhuzamosan *Kunfi*, folytatott tárgyalásokat Kun Béláékcal a hatalom együttes átvételének feltételeiről. A gyűjtőfogházból a kommunisták akadálytalanul irányíthatták az eseményeket, attól a pillanattól kezdve, hogy szocialista miniszterek jártak hozzájuk. Elképzelhető, hogy milyen volt a helyzetük már addig is, ha *Láday* Istvánt, az igazságügyminiszteriumban a bolsevik vizsgálat referensét, kormányrajutásuk után hálából rögtön maguk közé fogadták és kinevezték népbiztosnak. A bolsevikieket a gyűjtőfogházban mindennel ellátták. Megtörtént egyszer, hogy nagy csomagokban küldték nekik a szivart és cigarettát és az igazgató megtiltotta, hogy egyszerre ennyit kézbesítsenek. Böhm hadügyminiszter, aki épen ott volt, követelte, hogy a dohányneműt egyszerre adják oda nekik. A gyűjtőfogház igazgatója erre azt felelte: „Nekem nem a hadügyminiszter úr a felettes hatóságom, hanem az igazságügyminiszter.” Böhm azonban ragaszkodott követeléséhez, mire az igazgató azt mondta, hogy csak akkor teljesíti a parancsot, ha a hadügyminiszter azt *írásban* adja neki. Böhm erre *megírta az írásos utasítást.* És ugyanakkor, amikor Böhm a gyűjtőfogházban paktált a hatalom átvételéről a kommunistákkal, *ugyanakkor a minisztertanácsban dörge delmes vádbeszédekkel mondott ellenük.* Kezdvé a Népszava ellen intézett merénylettől, amikor *ő rendelte el a harmincezer vasmunkás tüntetését,* ami aztán másnap délelőtt olyan hatalmas arányú tömegmegmozdulássá nőtte ki magát, folytatva a szatmári kiránduláson, amikor nagy társaság előtt' azt fejtegette, hogy őt csak két dolog aggasztja: a bolsevizmus és a leszerelt katonák ügye, ha a kettőt el tudja intézni, akkor rend lesz és végül a bolsevikiek ellen foglalt állást kifelé még akkor is, amikor közvetlenül március 21. előtt egy tisztán szocialista kormány alakulásáról volt szó. Ahhoz is csak úgy akart hozzájárulni, ha egyforma erélylyel bánnak el úgy a jobboldali, mint a baloldali ellenforradalommal szemben. A munkásság hivatalos lapja is ezt az álláspontot képviselte, nyilván, mint a szociáldemokrata-párt állásfoglalását.

De nemcsak Böhm harcolt a nyilvánosság előtt egészen a legutóbbi napokig a bolsevizmus ellen, hanem az úgynevezett „mérsékelt szocialistáknak” majdnem valamennyi vezére. A sok közül csak egyet említünk itt: *Rónai* Zoltánt, a diktatúra igazságügyi népbiztosát, aki még néhány nappal azelőtt, hogy belépett Kun Béla kormányába, mint budapesti egyetemi tanár *tudományos előadásokat tartott a kommunizmus veszedelmeiről.* Rónai nagy marxista tudással és az oroszországi bolsevizmusról a szociáldemokrata párt által gyűjtött adatok alapján egész előadásorozatban fejtegette.

„*hogy a bolsevizmus csak gazdasági pusztulásba viheti az országot.* A kommunisták annyira féltették népszerűségüket Rónai előadásaitól, hogy Kunfi közoktatásügyi miniszterhez fordultak támogatásért, aki kérésüket teljesítette és nyomban elrendelte, hogy a bolsevizmus *mellett* is tarthassanak előadást az egyetemen. *Hevesi Gyula* kapott erre megbízást, azonban előadásait nem kezdhette meg, mert időközben” a rendőrség *letartóztatta*.

Az egyesülési tárgyalásokat tudatosan terjesztett *valótlan hírekkel* igyekeztek a szocialista pártban sikerre vinni. *Kunfi, Varga Jenő, Hamburger, Böhm, Pogány* és a gyűjtőfogházból *Kun Béla* azt a hírt terjesztették a szociáldemokrata-pártban és a fővárosban, hogy *Lemberg alatt kétszáz ezer főnyi, jórészt magyarokból és ukránokból álló bolsevista orosz hadsereg áll és hetek kérdése, hogy Magyarországra bevonuljanak.* Annyira vakmerőek, voltak ennek a hazugságnak a terjesztésében, hogy az Országos Birtokrendező Tanács egyik ülésén, amikor a tanács tagjai csaknem egyhangúlag tiltakoztak a szocialista izgatónak aljas aknamunkája ellen a szocialisták részéről *Varga Jenő* felállott és kihívó hangsúlyozással ezeket mondta: „Uraim, mondok én önöknek valamit, amitől majd elmegy a kedvük. Tudják-e, hogy 200.000 főnyi bolsevista hadsereg közeledik Magyarország felé? Nos, egészen mindegy és jelentőség nélkül való tehát, hogy önök mit határoznak itten.”

Ezekkel a hazugságokkal, amelyeknek a szociáldemokrata pártban döntő hatásuk volt, másrészt a kommunista vezérek kínzáról terjesztett és mesterségesen kiszínezett hírekkel elérték azt, hogy a munkáságnak és a katonaságnak nagyobb csoportjai kezdtek csatlakozni a kommunistákhoz. Március 18-án nyolcezer csepeli vasmunkás jelentette belépését. Reggelre kelve a főváros tele volt falragaszokkal: „Halál a nemzetgyűlésre” stb. Március 23-ára pedig népgyűlést hívtak össze, hogy követeljék a letartóztatott vezérek szabadonbocsátását és az volt a tervük, hogy amennyiben délelőtt fél.tíz óráig a vezéreket nem bocsátják szabadon, akkor *a Gellérthegyzen felállított négy ágyúból és a Ferenc József-hidon elhelyezett géppfegyverekből megkezdik a főkapitányságnak, a királyi várnak, a miniszterelnökségnek és a hadügyminisztériumnak a lövetését, egyes fölfegyverzett csoportok pedig berontanak a minisztériumokba és elfoglalják azokat.* A kommunistáknak ezt a tervét Kunfi és Böhm, akik pontosan be voltak avatva a részletekbe, elmondták a minisztertanácsban, úgy állítva be a helyzetet, hogy *a szociáldemokrata-pártnak nincs hatalma arra, hogy a kommunisták által megszervezett csapatokkal szemben sikerrel vehesse fel a harcot.*

Ily körülmények között érkezett a kormányhoz *De Lobit* tábornoknak, a Magyarországot megszálló entente-hadsereg ideiglenes parancsnokának átírata arról, hogy a békekonferencia *a magyarok és a románok közt semleges zónát akar létesíteni,* amelynek területén se magyar, se román katonaság nem maradhat, s amelynek fontosabb pontjait *a szövetséges* (angol, francia, amerikai, olasz) *csapatok fogják megszállani.* A semleges zóna határvonala Arad, Nagyszalonta, Nagyvárad, Szatmárnémeti, Vásárosnamény mentén, továbbá Debrecenről, Dévaványától, Gyomától, Orosházától, Hódmezővásárhelytől és Szegedtől nyugatra húzódott volna, míg délen a

Maros folyó volt a határ. A kormány hivatalos nyilatkozata szerint Vyx alezredes, amikor Károlyinak átadta a jegyzéket, hozzátette még, hogy a jegyzékben foglalt újabb demarkációs vonalat *nem tekintik többé fegyverszüneti választóvonalnak, hanem politikai határnak.*

Vyx alezredes *pár nap múlva határozottan megcáfolta Károlyinak ezt az állítását. „Soha nem történt említés arról, mintha itt politikai határról volna szó”,* – mondja nyilatkozatában. *„Az igazság és békülékenység szándékával arra kérem a jelenlegi kormányt a szövetséges csapatok parancsnokló tábornoka nevében, hogy késedelem nélkül adja meg a legnagyobb nyilvánosságot a jelen közlésnek. Csak az entente újabb döntéséről van szó, amelynek az a célja, hogy szigorúan elhatárolt semleges zónával válassza el a magyar csapatokat a románoktól és így kiküszöbölje az összeüti közés minden lehetőségét.”*

Károlyi azonban Vyx szavának oly értelmet tulajdonítva, hogy országhatárról van szó, *elhatározta lemondását* és proklamációt intézett az ország népéhez, amelyben bejelenti, hogy *„az ententenak az a szándéka, hogy Magyarországot felvonulási és hadművelési területté tegye a román határon harcoló (!) orosz szovjethadsereg ellen. Ezzel szemben a termelés rendjét csak úgy lehet biztosítani, ha a hatalmat a proletariátus veszi kezébe.”* Ezért lemondván, átadja a hatalmat Magyarország népei proletariátusának. Vele együtt lemondott a Berinkey-kormány is.

Hogy tisztán lássuk, Károlyinak és a kormánynak lemondása milyen körülmények között történt és hogy Magyarország sorsának intézésébe kiknek volt akkor beleszólásuk, ismerni kell a két kritikus napnak, március 20. és 21-ének történetét. Úgy adom elő jelentéktelennek látszó részletekkel együtt, ahogy az események résztvevői nekem elmondották.

A március 20-án délután négy órakor összeült minisztertanácsban terjesztette elő Károlyi az ántánt jegyzékét. Annak gazdasági és politikai következményeit érdemlegesen nem is tárgyalták, mert a kormány tagjaiban már az ántánt lépése előtt megérlelődött az az elhatározás, hogy nem vállalják tovább a felelősséget a lejtőre juttatott ország sorsáért. A minisztertanácsban fölmerült egy indítvány, hogy Vyx ezredes útján kérjék meg de Lobit tábornokot, hogy az újabb demarkációs vonalra vonatkozó intézkedések életbeléptetését egyelőre halasszák el. Érdekes, hogy ezt az indítványt *Kunfi* tette azzal a kiegészítéssel, hogy tudassák az ezredessel: amennyiben az entente ragaszkodik követeléséhez, a koalíciós kormány lemond és szocialista kormány jön helyébe. *Az antanttal egyúttal azt is közölni kell, hogy a szociáldemokrata kormány feltétlenül a kommunizmus-hoz való alkalmazkodást jelenti.* Az indítványt Garami és a többi miniszterek ellenezték, nem is fogadták el és abban történt megállapodás, hogy másnap formálisan is elhatározzák lemondásukat és tiszta szociáldemokrata kormány alakul.

A közben történt események végre Károlyit is kezdték meggyőzni arról, hogy az igazi veszedelme a helyzetnek *Pogány* József. Felhívatta magához és kapacitálta a szocialista kormányban való részvételre. Jellemző Károlyi tehetetlenségére és korlátoltságára, másrészt *Pogány* feneketlen becstelenségére. hogy ő, aki akkor már

részletesen megbeszélte a kommunistákkal a proletárdiktatúra más-napi kikiáltását, Károlyival még formális tárgyalásba kezdett és *elfogadta* a tervezett *szociáldemokrata kormányban a hadügy miniszteri tárcát*.

A minisztertanács utáni vacsorán nem a miniszterek közt, hanem szerényen a miniszteri főtisztviselők „marsallasztalánál” megjelent Pogány kormánybiztos is segédtsíjtjével: Mellinger Endre hadnagy - gyal. Arról tanácskoztak, hogy miután szedősztrájk van és a lapos nem jelennek meg, hogyan lehetne a katonatanács tagjait egybe-hívni a másnap délutánra összehívott fontos ülésre, amelynek napi-rendjére a proletárdiktatúra kikiáltása volt kitűzve. Többféle ötlet merült fel, de Pogáynak egyik sem tetszett. Végre is úgy döntött, hogy a Fabik-csoport nevű karhatalmi különítményt utasítják, hogy az utcákon tartóztassanak fel minden autót és küldjék azokat a katonatanács tagokért. Napóleoni pózba vágta magát és úgy adta ki a rendelkezést: „*Az én parancsomra minden autói állítsanak muy. Legalább egy kicsit megrémülnek a pesti burzsoák . . . Hadd szok-janak hozzá . . .*” A gyűlölt „burzsoá” szó, amelynek gyalázásától két nap múlva hangos volt a kommunisták sajtója, ekkor vonult be a magyar „közéletbe”. Mindez természetesen a kormány tudta nélkül történt, mint az új forradalom egyik bevezető cselekménye. A minisztertanács után *Kunfit* emlegették a leendő szocialista minisz-terium elnökéül, mert Garami és a mérsékelt szocialisták félreállol-tak. A mérsékelteknek az volt az álláspontja, hogy Magyarország még nem érett meg egy szocialista állami berendezkedésre, a mun-kásrétegeket még nevelni kell, hogy a kormányhatalmat átvehessék. És nem akarták, hogy olyan békét, amilyenre akkoriban Magyar-országnak kilátása volt, egy szocialista kormány írjon alá; vállalja a felelősséget érte a nemzetnek az a rétege, amelynek képviselői szer-intük a háború felidézésében is részesek. így került előtérbe Kunii, aki nyíltan hirdette, hogy csak a *legszélsőbb baloldali* politikája ment-heti meg Magyarországot. Annyira miniszterelnöknek tartották *Kunfit*, hogy Berinkey a felesége társaságában minisztertanács után a következő kérdéssel fordult hozzá: „Megengeded, úgy-e, *miniszter-elnök úr*, hogy egy hétig még, ami g lakást találunk, a palotában maradhassunk?” *Kunfi* szégyenlősen tiltakozott a miniszterelnöki megszólítás ellen. (Akkor már bizonyára tudta, hogy nem miniszter, hanem *népbiztos* lesz.) *Kunfi* a minisztertanács után az Otthon-körbe ment. ahol érdeklődők vették körül; rejtelmesen csak annyit mondott nekik: „*Elröpült a nehéz kő, ki tudja, hol áll meg! . . .* Ilyen átalakulásoknál mindig roppant ideges vagyok. *Nagyon nagy dologra vállalkoztam! . . .*” Egy szóval se említette azonban, hogy mi az a nagy dolog, amire vállalkozott. Amikor megkérdezték tőle, hogy vállalja-e a külügyministerséget, azt válaszolta kitérően: „Leg-szívesebben közoktatásügyi miniszter maradnék.” Feldúlt állapotára jellemző, hogy éjjel tizenegy órakor az Otthonból elküldte az autóját, holott a Thököly-út végén lakott, s amikor figyelmeztették, hogy tekintettel a züllött közbiztonsági viszonyokra, nem ajánlatos késő éjjel gyalog hazamennie, akkor kapott csak észhez. *Kunfi* különben morfinista, volt és kábultsága, szédültsége ezekben a napokban külö-nösen észrevehető volt rajta. Éjfél után fölkeresték a lakásán *Pogány József*, *Gellért Oszkár*, *Magyar Lajos*, *Kéri Pál* és *Reinitz Béla*,

akik állítólag a miniszterelnökség elvállalására igyekeztek rábeszélni, mert, mint mondják, Kunfi ezekben az időkben *valósággal hisztérikusan viselkedett*, gyakran órákkal későbben megijedt attól, amit előbb elhatározott. Lehet azonban, hogy Kunfinak erre a rábeszélésre szüksége nem volt, sokkal valószínűbbnek látszik, hogy egészen más dolgokat beszéltek meg ezek a Magyarország sorsának intézésére akkor nagy befolyással bíró személyiségek azon a nevezetes éjszakai találkozón, amely majdnem reggelig tartott.

Március 21-én délután négy óraker újabb minisztertanács volt, Mindenki pontosan megjelent, csak *Kunfi* nem. Hogy miért, azt a miniszterek jórésze nem tudta. Azért, mert Kunfi délelőtt és délután a gyűjtőfogházban tárgyalt és Írásban is megkötötte a vérszerződést Kun Béláékkal a hatalom átvételéről. A minisztertanácson aláírtak a lemondó okiratot és a szokásos utolsó adminisztratív ügyeket intézték el. *Böhm* azt javasolta, hogy vasárnap a lemondott kormány menjen el tisztelegni Károlyi elnökhöz. (Természetesen *már csak a polgári* miniszterek jelentek meg nála.) Ugyancsak Böhm a helyzetről beszédet mondott (miután a katonatanács kikiáltotta a proletárdiktatúrát és a gyűjtőfogházban aláírták a kommunisták és a szocialisták az egyezséget a hatalom átvételéről) és kifejtette, hogy szerinte *csak szociáldemokrata kormány jöhet*, amelynek feltétlenül erélyesen kell fellépni az imperialista rablótámadások ellen *s egyforma erélylyel kell letiporni a jobboldali és a baloldali ellenforradalmat*. A baloldali ellenforradalom letörését sürgette és *két órával később* a baloldali ellenforradalom *bolshevik kormányában elfogadta a szocializációs népbiztosságot!* A kétszínűségnek és a politikai becstelenségnek ezzel az aljasságával Böhm ízelítőt adott abból a fertőből, amely az uralomra jutott kommunizmusnak „közéleti erkölcsévé” lett.

Hat óra előtt kijött a minisztertanácsból Károlyi és át akart öltözni, hogy elmenjen a munkástanács ülésére. A komornyik, zsakettet, lakkcipőt és egy csomó nyakkendőt hozott át a minisztertanács mellett levő szobába, ahol Károlyi politikai bizalmasai voltak. Közben Károlyi újra bement a minisztertanácsba, a katonatanács üléséről, amely kikiáltotta a proletárdiktatúrát, megérkezett Kunfi és Kéri Pál. Kunfi *nem ment be a minisztertanácsba*, hanem a sajtóosztály egyik szobájában helyezkedett el és onnan figyelte a történéndőket. Ekkor játszódtott le ennek az eseményekben gazdag két napnak az akkori időket és embereket leghívebben jellemző mozzanata: *Kéri Pál hírlapíró lemondatja Magyarországnak köztársasági elnökét, Károlyi Mihályt*.

A következőképpen történt: Kéri izgatottan sietett be a minisztertanács előszobájába.

– Sürgősen beszélnem kell a gróffal!

– Miért? – kérdezték.

– Azért, mert fogalmatok sincs, hogy mi történik a városban. *Az utcákon forradalom van. Kommunista lett az egész város, a munkásság, a katonaság, mindenki követeli . . . Károlynak ezzel számolni kell, ha nem akarja, hogy az események legázolják. Nincs más út számára, mint a proletariátusnak átadni a hatalmat . . .*

Mindenki megdöbbsent, Károlyit kihívták. Kéri hosszasan magyarázta neki a helyzetet, majd egy kis tanácskozás kezdődött, amelybe Károlyi belevonta mint tanácsadóit titkárát, Simonyi Henriket, a huszonhétéves miniszteri tanácsost és Gellért Oszkár

sajtófőnököt. Kunfi a háttérből figyelte az eseményeket, de később előlépett, egy ideig tárgyalt Károlyival. Még sem akarta azonban ő közölni vele a halálos ítéletét, hanem Kérit kívánta fölhasználni, hogy lemondásra kényszerítse. A legjobban attól félték Kunfi és Kéri, hogy Károlyi elmegy a Munkástanács ülésére és ott talán okos szavakkal *megnyeri magának a munkásokat és nem kívánják a lemondását*. Ezért Kunfiék abban állapodtak meg, hogy *nem engedik Károlyit elmenni a Munkástanácsba*. Izgatott viták folytak még egy ideig, de a kisded intrikus csoport, amely teljesen kezében tartotta Károlyit, végül felülkerekedett. Károlyi belefáradva az erőszakos kapacitálásba, *igent mondott*. „Hát rendben van, csinálják meg ...” – szólott. Később derült ki, hogy ekkor már a saját lemondási proklamációjának szövegét is közölték vele és hogy hozzájárult ahhoz, hogy Kériék írják meg a lemondását.

Kéri rögtön meg is fogalmazta Kunfi és Gellért jelenlétében a lemondást és lediktálta Simonyinak. Így készült el a történelmi jelentőségű okmány, amellyel a köztársaság elnöke lemondott és átadta a hatalmat a bolsevikiekkel egyesült szocialistáknak, akik azt Magyarország egész proletariátusa nevében átvették . . .

A proletárdiktatúra első heteiben Károlyi bizalmasai, hogy mentsék eljárását, azt a hírt terjesztették, hogy ő *nem is írta alá a lemondását*. Megkérdeztem a tárgyalásokban résztvett politikusoktól, hogy valóban megtörtént-e az aláírás. Azt felelték, *hogy nem tudják*, Károlyi aláírta-e azt az okiratot, mert a lemondó okmánnyal a kezében Kéri rögtön a munkástanács ülésére rohant, átadta Pogánynak és ott nyomban felolvasták. Ezek után mondta ki a munkástanács a kommunizmusra való áttérést. A miniszterek a lemondó okiratot, különösen annak az indokolását *egyváltalában nem ismerték* és sejtelmük sem volt arról, hogy ők lemondásukkal a gyűjtőfogházi bolsevistáknak csináltak helyet. Az volt a megállapodás ugyanis a március 21-iki minisztertanács eredményeképp is, hogy Károlyi másnap tiszta szocialista kormányt nevez ki.

A minisztertanácsom szó volt még a bolsevista vezérek szabadlábba helyezésétől is, tekintettel arra, hogy vasárnapra nagy tüntető gyűlést hívtak össze, amelynek az volt a célja, hogy kiszabadítsa a vezéreket a fogházból. Juhász Nagy Sándor igazságügyminiszter nem akarta aláírni az erre vonatkozó rendeletet és ellenezte a szabadonbocsátást, mert „*a hangulat a városban igen izgatott és tartani kell tőle, hogy rendezavarások keletkeznek.*” Károlyi ezért sajátkezüleg írt rendelettel utasította az államügyészség vezetőjét, Váry Albertet, a foglyok szabadonbocsátására. Ezzel megtörtént a történelmi fontosságú esemény, a gyűjtőfogházban a szocialista vezérek összecsőskölöztek a kommunistákkal és mint az államhatalom birtokosai hagyták el a börtönt.

Az óriási változásról a miniszterek nagyrésze, a politikai élet vezetői és a főváros még mindig nem tudott, legfeljebb a mesterségesen csinált „forradalmi éjszaka” lövöldözései sejtették vele, hogy valami történt . . . Károlyit éjszaka, úgy látszik, rossz sejtelmek gyötörték. Tíz óra tájban telefonon felhívta *Herczeg Géza* miniszteri tanácsost, aki akkor a külföldi sajtó-szolgálatot irányította és a sajtóosztály belpolitikai üzelmeiben nem vett részt, s megkérte, hogy ő, mint aki semmi irányban sincs exponálva, tájékoztassa arról, hogy mi történt. Herczeg, aki időközben értesült, hogy Gellért

és Simonyi, nem tudni, kinek a felhatalmazásából, megbízást adtak, hogy Károlyi proklamációját százezer példányban kinyomják, vállalkozott arra, hogy az elnököt felkeresi és tájékoztatja. Károlyi akkor feleségével együtt a miniszterelnökségen Berinkeynél teázott. Fűtött szobában egy kis bekecsben ült a köztársasági elnök, felesége mellette egy takaróba burkolózva. Herczeg elmondta, hogy lemondását felolvasták a munkástanácsban és a proklamációt százezer példányban elkészítették. Károlyi megdöbbsent és elsápadt erre a közlésre és első szava ez volt: „*Miféle lemondási?*” „A gróf ur lemondását az elnökségről” – felelte Herczeg. – „A proklamációt a munkástanács tudomásul vette és holnap a lapok is közlik.”

– Az isten szerelméért, hisz ez lehetetlenség. Azt sem tudom, mi van benne. Kérem, akadályozza meg a kinyomatását.

– A lapokban úgyis meg fog jelenni, – szölt Herczeg – ez már nem változtat a helyzeten.

Károlyinak arra a kérdésére, hogy tudja-e a szó szerinti tartalmát a proklamációnak, Herczeg, azt mondotta, hogy allúzió van benne az Oroszországgal való szövetségre és a hatalmat a köztársaság elnöke a proletariátusnak adja át. Szerinte ezt annak a politikusnak, aki eddig entente-barátnak vallotta magát, jobban meg kellett volna gondolnia. Közben telefonon megszerezték a lemondás szó szerinti szövegét és Károlyi újra kérte, hogy a proklamáció közlését a lapoknál akadályozzák meg. „*Nem a lemondásomat akarom visszavonni* – mondotta – *de másképp szeretném megfogalmazni és mielőtt kiadom, még meg akarom beszélni egy pár barátommal.*”

Herczeg tanácsos megkísérelte, hogy a lapoknál a közlést megakadályozza, de már késő volt. mert a proklamációt akkor már telefon útján Bécs, sőt a külföld is megkapta. Kéri és Simonyi is jelentkeztek ez alatt és kapacitálni kezdték Károlyit, hogy ne avatkozzék már bele a dolgokba, ne változtassa meg a szöveget, különben is a munkástanács ülésén a lemondást annak indokolásával együtt tudomásul vették. Ezek hatása alatt Károlyi azt mondotta Herczegnek: „Hát jó, csak közöljék a lapok a proklamációmát.”

Az elnök késő éjszakáig a miniszterelnökségen maradt Berinkeynél, de mivel közben megtudták, hogy tengerészek az Albrecht-uton levő Guttman-palotát megtámadták és az éjszakában minduntalan lövöldözések hallatszottak, azt sejtván, hogy a miniszterelnökség kivilágított ablakai provokáló hatással lehetnek a mesterségesen „forradalmasított” tömegre, Károlyi és felesége átmentek a nemzeti palotába és éjjel három óráig ott várták Kunfit és Böhmöt, akik bejelentették neki, hogy feljönnek. Kunfi és Böhm azonban *nem jöttek, nem is telefonoztak, sőt hetekig nem keresték fel Károlyit.* Az előszobában még mindig ott volt a Károlyi zsakettje, amelyben a munkástanács ülésére akart menni . . .

Március huszonegyedikének este nyolc órájára tehát Kun Béla teljes diadalt aratott. Amikor Moszkvából hazaindult rubelekkel megrakott ládáival és agitációs nyomtatványaival, aligha merte remélni, hogy Magyarországot negyedfél hónap alatt minden harc nélkül sikerülni fog a bolsevizmus számára zsákmányul ejteni. Hogy ilyen simán, ellenállás nélkül ment végbe a nagy fordulat, azt a politikai bűnösökön kívül az államhatalom végrehajtó szerve: a rendőrség és a karhatalom megbízhatatlanságának kell tulajdoní-

tani. A rendőrséget a politizálás mételyezte meg, az októberi forradalom után élére került vezetők vétkesek abban, hogy ez az intézmény nem tudott többé feladatának megfelelni. A testület vezetője: a főkapitány már órákkal a diktatúra kikiáltása előtt sietett letépni az arany gallérját s ugyanígy kellett cselekedni váratlan parancsra a tisztikarnak és őrszemélyzetnek is akkor, amikor felettes hatóságuk, a belügyminiszter, még nem tudott semmiről, nem is sejtette, hogy nincs többé rendőrsége. Egy intésre letette a fegyvert a kommunisták lábai elé az államhatalom ereje. Pedig a rendőrségnek csak nagyon kis töredéke volt kommunista; a tisztikar és a légénység túlnyomó többsége gyűlölte a kommunizmust, hiszen később is valamennyi ellenforradalmi fölkelésben rendőrök voltak a vezetők és a vörös terror százsámra végeztette ki legnagyobb ellenességét, a „fehér” rendőrt.

Március 22-én reggel a lapok már közölték az eseményeket és tudta a főváros, hogy Garbai Sándor elnöklésével forradalmi kormányzótanács alakult. Reggel kilenc órakor a miniszterelnökségen megszólalt a telefon, a szociáldemokrata-párt titkársága adta ki az utasítást, hogy azonnal küldjenek *Garbai Sándor*ért autót a párttitkárságba. Amikor Garbai autója a miniszterelnökség régi, bolthajtásos kapuja alá begördült, a portás az új „miniszterelnök” megérkezését jelző kétszer megrázta a harangot. Garbai szemmelátthatóan meg volt illetődve, amikor az évszázados tradíciójú ház küszöbét átlépte. Az ajtónálló egy levelet adott át neki, amely: „Nagyméltóságú Garbai Sándor elvtársnak” volt címezve, egy pesti kereskedelmi iskolai tanítónő kéri benne a támogatását és áthelyezését. A miniszterelnök szobájában Berinkei Dénes fogadta, aki azonnal átadta neki az ügyek vezetését.

Délben tizenkét órakor kormányzótanácsai ülés volt, amelyre a külvárosokból vagy ötven álmos, piszkos külsejű, gyűrött ruhájú alak gyűlt össze: a leendő szovjetkormány népbiztosai és azok bizalmasai. Sokan egyenesen a gyűjtőfogházból jöttek, úgy ahogy a cellát otthagyták, de mindjárt olyan otthonosan viselkedtek, mintha politikai iskolájukat ezekben a nagymúltú termekben járták volna, amelyeknek faláról József császár és Ferenc József ifjúkori képei néztek le rájuk. Alig tárgyaltak egy óra hosszat, megéheztek és érdeklődve a „régii” szokás iránt, ebédet rendeltek – *a Nemzeti Kaszinóból*. De a kaszinóban nem voltak elkészülve ötven terítékű minisztertanácsai ebédekre, annyi meleg terítéket nem tudtak küldeni, azért hideg ételekkel pótolták a többi. És Tisza István gróf egykori dolgozó szobájában földalatti rejtékhelyeknek a napfény elől bujkáló sötét alakjai csupasz kézzel estek neki az ezüst tálakon szervírozott hideg rosztbifnek és sonkának és ezüst kannából szürcsölték a tartármártást. Vágó és Szamuely, Landler és Pogány voltak az előkelőségei a vörös terror avant-gardejának . . . Kun Béla már átvette az államügyek vezetését, a külügyminisztérium tisztviselői sorra jöttek hozzá sürgős jelentésekkel, ő minden ügyet egy sunyi nézésű, sovány vörös emberrel, régi bizalmasával, a milliókat dobáló propaganda főnökével, Pór Ernővel tárgyalt meg. legfőbb gondjuk volt, hogy megkezdhessék a szikratávirozást Leninnel, hogy a moszkvai nagyvállalkozóknak mielőbb jelentést tehesse nek az új áldozatról és az új zsákmányról . . .

A hatalom átadásának körülményeiről még egy leírás következik itt: a Károlyi Mihályé, aki az Arbeiter Zeitungban részletesen ismerteti az eseményeket, különösen a március 20-iki minisztertanácson kifejtett álláspontját. Az ántánt jegyzékéről és a helyzetről, mint cikkében írja, ezeket mondta: „Vyx alezredesnek kijelenttem, hogy követelése teljesíthetetlen, mert ez a tisztán magyar terület új kegyetlen megcsonkítását jelenti, ami a belgrádi fegyverszüneti szerződést súlyosan megsérti és egy *ősi nemzeti birtok-állományt rabol el* s az ország gazdasági újjáépítését teljesen lehetlenné teszi. Az eddigi koalíciós kormány lehetlenné vált, mert szemben a nemzetileg oly súlyosan megalázott országgal, a polgári pártok maguk elveszítették erkölcsi támaszukat. Csak tiszta szociáldemokrata kormány tarthatja fenn az ország súlyosan veszélyeztetett rendjét. A tényleges hatalom úgysis már hónapok óta kizárólag a szervezett munkásság kezében volt. Ha az entente gyilkos követeléseit nem teljesítjük, egységes hadseregre van szükségünk. Azt azonb’an a gazdasági válság és a rettenetesen elkeseredett osztályharcok (kommunista tumultusok napirenden voltak) mostani periódusában csak a szociáldemokrata-párt teremtheti meg. A nyugati orientálódás, a Wilsonra épített politika végleg hajótörést szenvedett. Új orientálódásra van szükségünk, amely biztosítja nekünk a *munkás Internationale rokonszenvét*. Ily körülmények között a mostani koalíciós kormány a helyzetet csak rosszabbíthatná, meri a kormány tökéletes erkölcsi és szociális egysége a harc első feltétele. A kommunisták egyre élesebb és kíméletlenebb támadásaival szemben csak tiszta szocialista kormány tarthatná magát, mert a mostani koalíciós alakulatot lehetlenné teszi a tömegek előtt az, hogy a kommunisták azzal vádolják, hogy mint a burzsoázia zsoldosai folytatják a harcot a bolsevizmus ellen. Az ilyen tiszta szocialista kormányt nézetem szerint az egész polgárság örömmel támogatná az országnak az imperialista rablótámadások elleni megvédésére (Tisztára *kommunista ideológia!*) és a rend és a közbiztonság fenntartására irányuló munkájában. Ebben az esetben a szociáldemokrata kormány az egész Internationale támogatására is számíthat. Nézetem szerint most *az új szociáldemokrata kormánynak a kommunistákkal megegyezést kell létesíteniök*, hogy amíg ezt az élethalál-harcot folytatja az imperialista betolakodók ellen, az országban ne keletkezzenek rendzavarások és nehézségek. Ha a minisztertanács álláspontomat elfogadja, akkor ez holnap közölni fog Vyx alezredessel és én új miniszterelnököt fogok kinevezni, aki nekem, pártja óhajainak megfelelően, elő fogja terjeszteni az új szociáldemokrata kormány névsorát. A továbbiakról az új szocialista kormány fog dönteni. Az én fejtegetéseim után *Böhm* Vilmos hadügyminiszter szólalt fel. Ugyanazt a véleményt nyilvánította úgy a jegyzék megítélése, mint a következmények és a foganatba veendő rendszabályok szempontjából.”

Hock János a minisztertanácsban Károlyi álláspontját támogatta. „Ugyanebben a szellemben nyilatkoztak az összes jelenlevő miniszterek: Juhász Sándor, Szabó István, Búza Barna, Szende Pái, Baloghy Ernő, Nagy Vincze, Vass János és Peidl Gyula, mire a minisztertanács egyhangúlag azt a határozatot hozta, – írja továbbá Károlyi – hogy a kormány lemond, én helyemen maradok és más-

nap tiszta szociáldemokrata kormányt nevezek ki, amely Vyx alezredes követelését ugyancsak elutasítja. Ennél a határozatnál teljes nyomatékkal még két körülményt akarnék kiemelni: 1. A lemondó kabinet *összes szociáldemokrata tagjai a tiszta szociáldemokrata kormány alakításának conditio sine qua non-jául kikötöttek, hogy a szociáldemokrata köztársaság elnöke maradjak.* 2. A határozat nemcsak egyhangúlag hozatott, hanem a jelenlevő miniszterek hosszabb vagy rövidebb fejtegetésekben adták le voksukat, mely alkalommal nemcsak az én határozati javaslatomat fogadták el, hanem annak megokolásához mindenben hozzájárultak. Másnap, március 21-én, délelőtt a szociáldemokraták pártvezetősége ülést tartott, amelyen a szociáldemokrata miniszterek jelentést tettek a helyzetről. Mialatt Ugrón Gáborral tárgyaltam, kaptam azt a hírt, hogy harmincezer vasmunkás Vyx jegyzékének hatása alatt a kommunista párthoz csatlakozott. Kora délután tartott a szocialista pártvezetőség ülést. Hogy ott mi történt, arról a kormány szociáldemokrata tagjai azon a minisztertanácson, amely utána következett, *egy szót sem szóltak.* Ezért én, valamint a polgári miniszterek abban a meggyőződésben voltunk, hogy a minisztertanács előző napi határozata alapján a tiszta szociáldemokrata kabinet ügyeit beszéltek meg. Hasonlóképpen nem említették a szocialista miniszterek sem előttem, sem a polgári miniszterek előtt egy szóval sem, hogy már kora délután három órakor *a szociáldemokrata párt vezetősége a kommunistákkal írásban megállapodást kötött, amelynek értelmében a két párt fuzionál és szemben a minisztertanács határozatával, nem szociáldemokrata, hanem Szovjetkormányt alakítanak.* Az aznapi minisztertanácson *Garami* kereskedelmi miniszter, aki résztvett pártvezetőségének délutáni ülésén, egész sor javaslatot tett függőben levő ügyek elintézésére, *ami a szovjetkormánynál teljesen felesleges lett volna, például egyes iparvállalatok alaptőkéjének fölemelésére.* Böhm pedig kijelentette, hogy az új kormány Berinkeynek igen fontos bizalmi állást fog juttatni. A minisztertanács abban a tudatban oszlott szét, hogy a munkástanács ülése után ki fogom nevezni a szociáldemokrata kormányt. Kunfi megígérte, hogy engem a munkástanács ülése után, bármilyen későn legyen is, felkeres a Nemzeti Palotában, hogy az új kormány megalakíttassék. A helyzet azonban akkor már egészen más értelemben volt eldöntve, mint ahogyan azt a minisztertanács megoldani akarta. Már délután elhatározta a katonatanács elnökének, Pogánynak a javaslatára, hogy a kommunistákat támogatja. A helyőrség egészen kommunista kezekbe került és nyolc órakor a munkástanácsban Garbai már bejelentette, hogy szovjet-kormány alakul. Amint velem később *Kun Béla* közölte, a Gellért-hegyen négy ágyút állítottak fel, hogy ellenállás esetén a kormányépületekre lőjjenek. *Minderről velem, az elnökkel, senki sem közölt semmit.* Ehelyett hét óra után, amikor a munkástanács határozata már nyilvánosságra jutott, felhívott *Kéri Pál, a kommunisták bizalmi embere, hogy eddigi álláspontom és ai minisztertanács határozata ellenére, számoljak az új helyzetiéi.* A hatalmat nem adtam át a proletariátusnak; az azt már korábban megszerezte azzal, hogy tervszerűen kiépítette a szocialista hadsereget.” így védekezik Károlyi, aki, mint fentebb kimutattuk, polgári hadsereg szervezéséhez hozzá nem járult, hanem kizárólag

Kunfit és Pogányt támogatta a hadsereg-kérdésben. De a cikk végén a további védekezés során van egy passzus, amelyből azt kell következtetni, hogy Károlyi kellő mérlegelés, a várható következmények megfontolása után határozta el, hogy átadja a hatalmat a kommunistáknak. Ezeket mondja ugyanis: „*Joggal remélhettem azt, hogy a munkásság a volt szocialista miniszterek vezetése alatt az orosz kísérlet minden árnyoldalát el tudja majd kerülni, ha az ügyek simán folynak és a polgárság ellentállása nem akasztja meg a dolgok fejlődését. Joggal remélhettem továbbá azt is, hogy az egységes proletariátus az ország feldarabolása ellen való védekezést egységes erkölcsi erővel fogja lefolytatni.* Ma is változatlanul hiszem, hogy a magántulajdon szentségének dogmáját a szó régi értelmében nem lehet fentartani.”

Károlyi főntebbi ismerteti cikkében egy helyen azt írja, hogy gróf Bethlen István Ugrón Gábor útján hozzájárult a kormányváltásnak ahhoz a módjához, amelyet ő tervezett. Ezzel az állítás-eal szemben a tiszta igazságot Bethlen István így adja elő: „Ugron Gábor megjelent nálam azon a végzetes napon. Azt mondta, Károlyi Mihály küldte hozzám, hogy közölje velem azt az, ultimátumot, amelyet Vyx francia ezredes adott neki. Azt is megüzente Károlyi, hogy csak két olyan utat lát, amelyre a nemzet ezzel az ultimátummal szemben léphet. Az egyik: hogy azonnal megalakul a tiszta szocialista kormány, melynek tagjait *szocialistákból és kommunistákból* állítják össze. Azonkívül *rögtön szövetséget kell kötni Leninnel és az országot a befejezett tényről értesíteni.* Károlyi Mihály fölszólított, jelentsem ki a polgári pártok nevében, hajlandó lenné-e a dolgok ilyen irányban való fejlődését támogatni. Én e kérdésre másik kérdéssel feleltem: hogy Károlyi a szocialista-kommunista kormány megalakulása esetén továbbra is megtartja-e a köztársaság elnöki tisztségét? Ugron Gábor azt felelte, hogy: Károlyi a *helyén marad, ha a polgári pártok az; említett alakulás esetén is támogatják.* Erre megjegyeztem, hogy nem tartom magamat följogosítottnak a polgári pártok nevében való nyilatkozásra, *a magam nevében azonban sohasem támogatnék ilyen kombinációt.* Azt hiszem egyébként, hogy *mnguk a polgári pártok sem tehetnék,* mindazonáltal szükséges lenne, hogy a polgári pártok magluk nyilatkozzanak, azért megkértem Károlyit, *adjon hozzá módot a polgári pártoknak, hogy véle tanácskozzanak,* annál is inkább, mivel a külső politikai kérdésekben nincsenek megfelelően tájékozva, tehát nem is foglalnak állást a szóban levő kérdésben. Mindezi délelőtt történt. *Károlyi gróf tehát már délelőtt tudott arról, amiről ma azt mondja, hogy csak délután közölték vele meglepetésszerűen.*”

„A délelőtti beszélgetés folyamán azt is megkérdeztem Ugrontól, mi lenne a másik út, mire azt felelte, hogy Károlyi szerint azonnal érintkezésbe kell lépni az antanttal, hogy a Vyx-féle ultimátum határidejét meghosszabbítsák. Egyúttal ara is meg kell kérni az antantot, hogy Budapestet megfelelő fegyveres erővel szállja meg azonnal.

Kérdeztem Ugrontól, hogy Károlyi ebben az esetben is megtartja-e az elnöki tisztséget, mire Ugrón azt felelte, hogy *nem.* Ekkor azt mondtam, hogy azonnal felkeresem Vyx alezredest és megkértem Ugront, közölje szándékomat Károlyival. Én elmentem

Vyxhez, *Az ezredes azonnal kijelentette, hogy eszében sem volt az ország politikai határaitól beszélni, hogy sem ideiglenes, sem végleges határokról nem szólt egy szót sem, ő katoná és semmi köze sincs a politikához. Kifejtettem neki a bolsevizmus fenyegető veszedelmét, amely Károlyi nyilatkozata szerint azonnal elkövetkezik és kértem, táviratozzon azonnal Parisba, hogy vonják vissza az ultimátumot, mert katasztrófát idézhet elő. Arra is kértem, hogy abban az esetben is, ha a magyar kormány elutasító választ adna, mondjon le mindenféle további konzekvencia levonásáról és hagyjon függőben mindent, amíg a politikai helyzet tisztulni nem fog. Vyx nemcsak ezt ígérte meg, hanem, egy táviratot is mutatott, amelyet Parisba küldött. A távirat szövege teljesen kielégítő volt. Az est folyamán, abban az órában, amelyben Károlyi gróf megtartotta volna a polgári pártok tanácskozását, amit én indítványoztam; a polgári pártvezérek azt az értesítést kapták, Károlyi titkárától, hogy az ügyet már elintézte és a tanácskozás elmarad. Ez a tiszta valóság.”*

A proklamáció, amelyben Károlyi lemondását bejelenti és ország-világ előtt megindokolja, miért adta át a polgári Magyarországot az orosz bolsevizmus ideküldött ügynökeinek, mindennél meggyőzőbben beszélő bizonyítéka államférfiúi tehetségtelenségének. Lemondó irata tele van hamis, az első pillanatra is tarthatatlannak látszó érvekkel, ahol pedig jóslásokba bocsátkozik, ott egyenesen az ellenkezője következett be annak, amit várt és amire egész szerencsétlen politikáját alapította. A lemondás közvetlen okául az antantnak a demarkációs vonal megszükitésére vonatkozó jegyzékét említi. Jóllehet a jegyzékben csupán *semleges zóna* létesítéséről volt szó, amelyet a határok végleges rendezéséig időlegesen antantcsapatok szálltak volna meg és a magyar közigazgatás változatlanul megmaradt volna ezen a szövetséges csapatoktól védett területen, Károlyi úgy állította be a helyzetet, hogy ekkora területi megcsontítási amellest} az ország nem lehet tovább életképes és emiatt átadja a hatalmat a kommunistáknak. Azoknak a kommunistáknak, akik mindenkor nyíltan megmondták, hogy Magyarország területi épsége nekik nem kell; felöltik földarabolhatják az országot, ők csak azt kívánják, hogy ami megmarad, az szovjet legyen. Hiteles bizonyítéka ennek az, hogy a kommunisták a szocialistákkal közösen megállapított kormányzati programjukban Magyarország területi integritásáról a következőképpé: ! állapotok meg:

„*Szakítás az úgynevezett területi, vagy mint újabban nevezik népintegritási politikával. Erélyes támadás az osztály együttműködés következményeként jelentkező úgynevezett forradalmi honvédelemmel szemben. Minden áron való megakadályozása az új háborúnak a csehek, románok vagy szerbek ellen.*” (Lásd: „Az egység okmányai.” A közoktatásügyi népbiztosság kiadása.)

Ezt a megállapodást Kun Béla 1919 március 11-én, tehát tíz nappal a hatalom tényleges átadása előtt kötötte a gyűjtőfogházban vele hivatalosan tárgyaló szociáldemokratákkal. Nem tételezhető fel Károlyiról, mint politikusról és mint Magyarország akkori köz-

társasági elnökéről, hogy ne ismerte volna programját annak a politikai pártnak, vagy „állam-rendszernek”, amelynek az országot – hivatott tényezők megkérdezése nélkül – kezébe adta. Károlyinak feltétlenül tudnia kellett a kommunisták területi épséget nem ismerő programjáról, tehát nyilván *valótlan* ürüggyel indokolja a magyar néphez intézett proklamációjában azt, hogy miért adta át a hatalmat a kommunistáknak.

Egyébként a kommunistáknak a területi és nemzeti kérdésekben való álláspontját klasszikusan jellemzi az a jegyzék, amelyet ebben a tárgyban Kun Béla külügyi népbiztos a cseh-szlovák, jugoszláv és román kormányokhoz intézett. Magyarország előtt máig eltitkolták ezt a jegyzéket (a proletárdiktatúra t. i. megszüntette a titkos diplomáciát), csak a külföldi lapok május elsejéről keltezett következő közleményéből szerezhettünk róla tudomást:

Kun Béla a következő felhívást intézte szikratávíró útján a világ összes munkásaihoz: A mai napon a cseh-szlovák, jugoszláv és román kormányokhoz a következő jegyzéket küldtük: „A magyar tanácskormány nevében van szerencsém közölni, hogy *azokat a területi igényeket, amelyeket Önök tudomásunkra adtak, fenntartás nélkül elfogadjuk.* Önök arra alapítják igényeiket, hogy az ezer éves rabszolgaságnak, amelyben magyar területen lakó fajtestvéreik szenvedtek, véget vessenek. Az előző kormány az Önök javaslatait nem fogadta el és az úgynevezett *történelmi jogon* állt, amely az eddigi elnyomatás után a további elnyomatás állapotát akarta folytatni. *Mi kormányralépésünk első napján szakítottunk ezzel az elvvel. Több ízben ünnepélyesen kijelentettük, hogy nem állunk a területi integritás álláspontján, amihez képest most közvetlenül is kijelentjük, hogy az Önök összes területi és nemzeti igényeit fenntartás nélkül elismerjük.* Ezzel szemben kérjük az ellenségeskedések azonnali megszüntetését, kérjük, hogy belső ügyeinkbe ne avatkozzanak bele, amint hogy ezt mi is kerüljük és kerülni fogjuk a jövőben is; végül kérjük a tranzitoforgalom és a gazdasági szerződések megkötését, mindkét fél gazdasági érdekéinek szem előtt tartásával. *Önök mindent elértek, amire vágytunk! Nem kell egy csöpp vért sem áldozniok, hogy nemzeti aspirációikat megvalósítsák!* Azok az osztályok, amelyek az Önök fajtestvéreit nemzeti és kulturális tekintetben elnyomták, egyszersmind elnyomói voltak a mi dolgozó tömegeinknek is.”

Károlyinak a területi integritáshoz való ragaszkodása különben is meglepő, mert 1919. évi újévi beszédében nyíltan megmondta, hogy a területi és nemzeti egység álláspontját föladta és helyébe a gazdasági egységet fogadta el. Ettől az álláspontjától, amelynek következménye pártja kettészakadása lett, csak egy ízben tért el, Szatmáron, amikor a székely katonákhoz intézett beszédében azt mondta hogy ha a békekonferencia a népek önrendelkezési joga ellen döntene, akkor végszükség esetén fegyverrel kell felszabadítani az országot.

Azt mondja továbbá a nevezetes lemondó manifesztum, hogy az ántánt elhatározásával szemben *a termelés rendjét csak úgy lehet biztosítani, ha a hatalmat a proletariátus veszi a kezébe.* Károlyit államférfiúi előrelátása itt is cserben hagyta, hiszen köztudomású, hogy a szocializálás úgy ipari, mint agrár téren a ter-

melés teljes csődjével végződött, aminthogy az oroszországi kísérlet után nem is lehetett mást várni.

Végzetes hiba volt ezzel kapcsolatban az, hogy Károlyi és a kormány nem is sejtette, hogy az ántánt gazdasági téren milyen politikát akar velünk szemben követni. Pedig rengeteg pénzt pazaroltak a külföld felvilágosítására, információk beszerzésére. Százazretket kaptak Károlyi Svájcba küldött újságíró-kegyencei, akik részben mint kommunista agitátorok visszajöttek már, részben még ma is ott élnek az állam pénzéből, anélkül, hogy a magyarság ügyének valami szolgálatot tettek volna. így történhetett meg az, hogy a magyar kormány egyszerűen nem tudott arról a ráknézve óriási jelentőségű tényről, hogy március 17-én, tehát négy nappal az előtt, hogy a hatalmat átadta az egyesült kommunista-szocialista pártnak, az *ántánt legfelsőbb gazdasági tanácsa elhatározta, hogy Magyarországgal szemben a gazdasági blokádot megszünteti*, ellátja iparcikkkel és élelemmel és megindítja Magyarország felé a gazdasági és kereskedelmi forgalmat. Ugyanakkor megszüntette Ausztria blokádját is, Németországnak azonban még nem nyitotta meg határait. A blokádfelfüggesztése természetesen nem lépett életbe, mert amint a békekonferencia tudomást szerzett a magyarországi váratlan fordulatról, tüstént visszavonta határozatát és újra elrendelte ellenünk a legszigorúbb határozást. Károlyi végzetes lépése mérhetetlen károkat okozott Magyarországnak. Hol volnánk ma, ha márciusban felszabadulnak határaink, bejöhet a külföldi élelem, iparcikk, a külföldi tőke s megindul a Nyugat gazdasági forgalmunk!

Mi indította az antantot arra, hogy a demarkációs vonal mögött semleges zónával vonjon körül bennünket? Erre a kérdésre nem találunk választ de Lobit tábormok fentebb ismertetett jegyzékében, de a félhivatalos külföldi sajtó bizonyára híven adja vissza az ántánt intencióit, amikor ezt az intézkedést a bolsevizmus elleni védekezéssel magyarázza. A magyar kormány türte, sőt elősegítette a bolsevizmust, amelynek leverését Oroszországban az ántánt ugyanakkor saját haderejével segítette. Hogyan várhatott tehát jóindulatot Károlyi az antanttól? Magyarországon nem volt belső rend, azt a hat hadosztálynyi hadsereget, amelyet a fegyverszüneti szerződés engedélyezett, a kormány az ántánt többszöri figyelmeztetése dacára se állította fel, ami nyilvánvalóvá tette a külföld előtt, hogy Károlyiék nem akarnak rendet, hogy itt zűrzavar van, amely előbb-utóbb a bolsevisták felülkerekedésével végződik. A bolsevistákkal nyíltan rokonszenvező magyar kormánnyal szemben az ántánt kénytelen volt védekezni és ez indította arra, hogy egészségügyi zárral (*cordon sanitaire*) vonja körül Oroszország felé a bolsevizmus magyarországi fészket.

És mi történt erre? Az, a kormány, amely befelé mindenkor erélytelen volt, amelyet felforgató csoportok tartottak kezükben, amelyben nem volt bátorság ahoz, hogy néhány kommunistával szemben a kellő időben a fenálló törvények rendelkezései szerint járjon el: ez a kormány elég vakmerő volt ahoz, hogy *szembeszálljon a békekonferenciával* és hadat üzenjen az antantnak, kiszolgáltatván Magyarországot a bolsevizmus rablóbandáinak.

Milyen nevetségesen hat Károlyi proklamációjának egy má-

sik érve, amely megjósolja, hogy „az ántánt felvonulási és hadműveleti területté teszi Magyarországot a román határon harcoló orosz szovjethadsereg ellen”. Ha valóban erről lett volna szó, mennyi hálával tartozott volna ezért az antantnak minden magyar kormány, amely nem a bolsevizmus eljöveteleért van hatalmon! De Károlyit fölháborította ennek a tervnek még a lehetősége is és az orosz szovjet védelmére sietve, a bolsevikok kezére játszotta az államhatalmat, hogy megakadályozza az antantot az, általa gonosznak tartott terv végrehajtásában! Hogy az antantnak semleges zónával való védekezésére készen kellett lennünk, mert bizalmatlan volt Magyarországgal szemben Károlyiék titkos bolsevista érzelmei miatt, azt korábban jelentették már a kormánynak azok a politikusok, akik decemberben és januárban a külföldön jártak, hogy tájékozzanak az irántunk való hangulatról. Ilyen tapasztalatokkal jött haza Svájcból gróf *Esterházy Mihály*, aki jelentésében Károlyival többek közt ezeket közölte: „... Az ántántbéli és semleges diplomaták, dacára a kormány ismert nevű politikusai iránt érzett meleg rokonszenvüknek, abban a felfogásban vannak, hogy a köztársasági kormány nem ura a helyzetnek és hogy *túlságosan gyorsan halad szélsőséges, radikális irányban*, amit ántánt-körök annál súlyosabban mérlegelnek, mert *általános a félelem a bolsevizmustól.*” Esterházy csak az ántánt-körök véleményét adta vissza, de mert a bolsevizmus veszélyeire figyelmeztetett, Károlyinak és bolsevista társainak elég volt ahhoz, hogy Esterházyt nyilvánosan hazaárulónak bélyegezzék.

Tehetetlenség, egymásnak ellentmondó intézkedések, következetlenség és kapkodás jellemzik a Berinkey-kormány politikáját januártól március 21-ig. A többségben levő polgári miniszterek egy része a szocialistákat támogatta, a többi pedig közömbösen nézte az eseményeket. Nem lehet csodálkozni, ha a közfelfogás ma róluk az, hogy a polgári érdekeknek nem képviselői, hanem *árulói* voltak.

Károlyi csak akaratnélküli báb volt Kunfi, Böhm és Pogány kezében és már januárban azon tételődött, miként szabadulhatna a felelősségtől. Politikai irányítóinak azonban mégis sikerült rávezetni a bolsevizmus útjára. Azt mondták neki: *balfelé kell folytonosan politikát csinálni*, mert csak ezzel lehet megelőzni a szélsőségek eljövetelet: a kommunizmust. Megfogadta a tanácsot. De nem tudta belátni (vagy nagyon is jól látta), hogy a folytonos balfelé való kanyarodás nem más: mint maga a bolsevizmus; pedig az események akkor már nap-nap mellett kiáltó bizonyítékait szolgáltatott annak, hogy így a teljes pusztulás örvényének megy neki az ország. A koalíciós rendszer minden átkával sokszorosan meg volt verve a Károlyi-korszak kormányzata. Választásból alakult nemzeti képviselet nem lévén, csak egy a forradalom zűrzavarában megalkotott tanács, az ország jelene és jövője felett való döntés egyesegyedül a köztársasági elnök és a kormány kezébe volt letéve, amely utóbbit, a nemzettől jövő megbízatás szabályozó ereje híjján a szociáldemokrata vezetők szinte hisztérikus türelmetlenséggel folyton balra, a legveszedelmesebb szélsőségek felé toltak, olyan előrelátható és biztos veszedelmekbe, amelyek ellen a nyilvánosság előtt egyelőre maguk is kénytelenek voltak küzdeni.

A szocialista vezetőket részben *határtalan gyávaságuk* kergette a szélsőségek felé. Félve egy esetleges kommunista uralom boszujától, már novemberben térdet-fejet hajtanak a bolsevizmusnak és megakadályoznak ellenük minden erélyesebb fellépést. Ugyanakkor *a polgársággal szemben a legszélsőségesebb terror alkalmazására utasítják pártjukat*: Vass minisztert Budán egy választói gyűlésen megpofozzák, a radikális párti, Károlyi-párti gyűléseket a fővárosban, a vidéken szétverik és *nyíltan hirdetik, hogy leütik a választások előtt a polgári jelölteket*. Mindenfelé katona-puccsok, szerkesztőségeket, nyomdákat szétrombolnak, szóban, írásban csak egy vélemény nyilatkozhatok meg: a szélsőséges szocialista. Amíg a kormánynál a földkérdés egyes miniszterek kanapé-pörei miatt kátyúba reked, addig a vidék egyes helyein már kommunizálják a földeket, másfelé pedig tartani kell tőle, hogy a reményeiben megcsalt parasztság fellázad, a földek bevetetlenül maradnak, a nagybirtokokat a béresek kirabolják és az állatállományt elpredálják. Ennyi baj és veszedelem közepette a polgári miniszterek örültek, hogy lemondhattak, hogy volt kinek átadni a hatalmat és hogy ép bőrrel menekülhettek a felelősségrevonás következményei elől.

Károlyi védekezése, amelyet főntebb ismertettünk, egyede részeiben leplezetlen bevallása annak, hogy ő a nemzetközi proletárforradalomban látta és látja ma is Európa jövőjét. A szociális forradalom kommunizmusától remélte Magyarország boldogulását is; bízott abban, hogy ha a magyar munkásság elkerüli az oroszországi kísérlet hibáit, akkor sikerülni fog a bolsevizmust nálunk megerősíteni. Másutt viszont úgy állítja be magát, mint aki a^ utolsó pillanatig küzdött a veszedelem ellen, vádol másokat, váratlan eseményekre hivatkozik, amelyek befejezett tények elé állították, és (be nem vallván, hogy ezeknek egyesegyedül az ő politikája az oka) a katasztrófa közvetlen előzményeiért a felelősséget elhárítja magától, röviden ekkép védekezvén:

– Mindezekről velem, az elnökkel, *senkise közölt semmit sem!*

Ezzel az egy mondattal elintézettnek véli Magyarország katasztrófáját, Remélhetőleg az ország nem lesz ilyen könnyelmű megrontóival szemben. Károlyinak és gonosz tanácsadóinak (akik között néhány kalandor a közállapotok zűrzavarát a saját pénzeszsákjainak megtömésére használta fel) a nemzet ítélőszéke előtt kell felelniök bűneikért!

Károlyi bolsevista érzelmeinek jellemzésére föl kell említeni még a következő adatokat: 1919 január végén, amikor Hantos Elemér államtitkár, a postatakarékpénztár vezérigazgatója, megkötötte Lukincs szerb-horvát-szlovén postaügyi miniszterrel azt a megállapodást, melynek értelmében a magyar postatakarékpénztár működési köre kiterjed Horvát- és Szlavonországra is, Károlyi, aki az újságokból vett tudomást arról a megállapodásról, magához kérte Hantost és megkérdezte tőle, nem volna-e módjában más téren is gazdasági megállapodásokat létesíteni a szerb kormánnyal és nem volna-e hajlandó ecélből Belgrádba utazni. Az utazás szükségét fejtegetve, Károlyi panaszkodott, hogy ántánt-barátaiban nagyon csalódott. A helyzet, mondotta, ma körülbelül az, hogy Andrássy Gyula, aki mindig német-barát volt, most az ántánt kegyeit keresi, én pedig, aki ántánt-barát voltam, nemsokára valószínűleg

a német szövetség hívének fogok beállani. A másik, még meglepőbb kijelentése az volt, hogy, mint volt elnöke egy polgári pártnak, *a szocializmus közeli diadalát hirdette és azt mondta, hogy Európában csak akkor lehet béke, ha egész Európa szocialista lesz.* Néhány nappal ezután Mezőssy Béla volt miniszter látogatta meg Károlyit és Hantos később Mezőssynek elmondotta Károlyi utóbbi kijelentését. Mezőssy mosolyogva jegyezte meg: Károlyi azt mondta, hogy Európát csak úgy lehet megmenteni, ha egész Európa szocialista lesz; az ő igazi felfogása azonban, – amint én a nyilatkozataiból leszűrtem – az, hogy *ő csak úgy mentheti meg magát és az országot, ha egész Európa bolsevista lesz.*

E megállapítás helyességének frappáns bizonyítéka Károlyinak néhány héttel¹ később tett másik nyilatkozata. Ez egyszerűen bizonyíték arra is, hogy Károlyinak elhatározása volt a bolsevizmus meghonosítása Magyarországon. Március elején a függetlenségi párt egyik volt alelnökének ugyanis a következőket mondta:

– *Az antant engem cserbenhagyott. De bosszút fogok állani rajta. Olyan bolsevizmust csinállok Magyarországon, hogy attól koldul egész Európa . . .*

Károlyi érezte, hogy ő az egyik főokozója Magyarország szerencsétlenségének és csak addig érezte itt biztonságban magát, amíg a proletárdiktatúra oltalmában részesült. Amikor veszedelemben látta politikájának következményét, sietve menekült Magyarországból és Csehországban telepedett le. Előbb Ausztriában kísérletezett, de ott nem látták szívesen, féltek a bécsi botrányok folytatásától. Magával vitte a hálás bolsevikiek jóvoltából vagyona egy részét is, amelyre nézve – ellentétben főntebb ismertetett programjával, hogy t. i. „a magántulajdon szentségének dogmáját nem lehet többé fentartani” – még kivételesen fentartotta a magántulajdon elvét.

Vezető szerepre való alkalmatlanságát sokan látták, akik közelebről ismerték őt és aggodalommal nézték már októberben azt a kétségbeesett harcot, amelyet a hatalom elnyeréséért folytatott. A legjobban mégis Tisza István ismerte Károlyit, ő látta azt a veszedelmet, amely Károlyi hatalomrajutásával az országot fenyegeti. Szeptember 28-án, három nappal azelőtt, hogy pár ezernyi tüntető tömeg kiragadta a lemondott és a» ügyekkel már nem törődő kormány kezéből a hatalmat, politikusok társaságában Károlyi államférfiúi képességeiről folyt a szó. Valaki megkérdezte Tiszától, hogy „miért ne lehetne Károlyi Mihály miniszterelnök?” Mire Tisza így felelt: „Mért ne lehetne, ha arra alkalmas ember volna! De szerintem nem alkalmas, mert ha ő jön, *utána már csak az özönvíz következhetik!*”

Tiszát valóban igazolták az események. Legfeljebb abban tévedett, hogy nem Károlyi *után*, hanem már Károlyi *alatt* jött az özönvíz.